

De hand des Heeren in het leven, en den 25-jarigen Evangeliearbeid

<https://hdl.handle.net/1874/234433>

De Hand des Heeren
in het Leven,

en den 25-jarigen Evangeliearbeid

VAN

C. BREET. Azn.

DERL.

A 17h
37

OEGSTGEEST.

100L

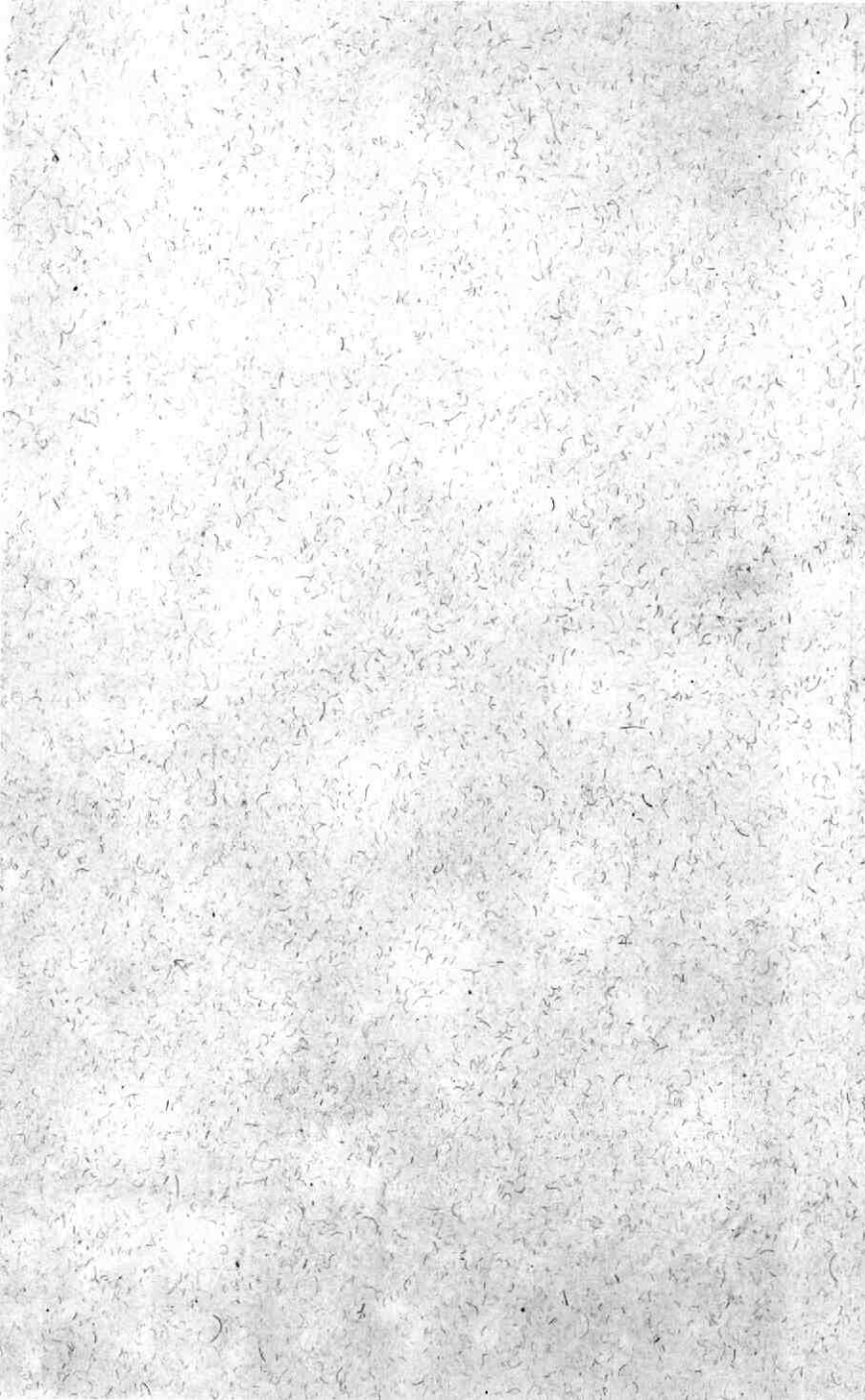
mm 10819

V-232.
Bibliotheek
NEDERL. ZENDINGSHOGESCH.
OEGSTGEEST.

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK UTRECHT

3559 0375

Bibliotheek
NEDERL. ZENDINGSGES.
OEGSTGEEST.

CORNELIS BREET Azn

PKE
548

DE HAND DES HEEREN

IN HET LEVEN,

EN DEN 25-JARIGEN EVANGELIEARBEID

VAN

C. BREET A.Z.N.,
BROODBAKKER-EVANGELIST

TE HELDER.

MET PORTRET.

NEERBOSCH,
STOOMSNELPERSDRUKKERIJ DER WEESINRICHTING.

[1895]

INHOUD.

	Blz.
INLEIDING	1
DIT IS GODS VINGER	4
DE KWEEKSCHOOL	17
GAAT DAN HEEN, IK BEN MET U	40
IN HET STERFHUIS	60
IN DE ZIEKENKAMER	65
IN DE HUTTEN DER ARMEN	78
HET BLINDE KIND	84
DE VONDELING	88
SLOTWOORD	102

Wij brengen onze jaren door als eene gedachte!

INLEIDING.

Vijf en twintig jaren zijn daarheen gesneld, sinds den dag, waarop de Heere Jezus, mij genade verleende in Zijn Naam voor de bewoners der z. g. Nieuwstad op te treden, tot de prediking Zijns Woords. Die datum, hij blijve mij een onvergetelijke. Hoeveel toch hebben mijne oogen mogen aanschouwen in veler harten, en in vele woningen, van de zegenrijke uitwerking van het Evangelie der Genade Gods. Onvergetelijk ook, dewijl hij voor mij zelf een Pniël werd in mijne levensgeschiedenis, want hoe bang de nacht en hoe zwaar de strijd ook was, die den dag van 24 Oct. 1869 vooraf ging, en welke machten ook nog aan den morgen

van 24 Oct. mij trachtten te doen zwichten, toch werd het mij in dien strijd duidelijk, dat Jezus leeft, dat Hij doet zegevieren, en dat Zijne woorden: „Gaaf dan heen; Ik ben met U,” waarachtig en getrouw zijn. Vijf en twintig jaren zijn sinds dien dag doorleefd, als eene nacht-wake zijn zij heengesneld en voorbij gegaan, doch niet alzoo de vele blijken van Gods gunst in die dagen ondervonden. Neen! — die zullen blijven.

Ook blijven in de kronieken van het Rijk onzes Heeren, als door 't onuitwischbaar schrift, van den vinger Gods gegrift.

Al deze ervaringen gedurende dien 25jarigen arbeid in het Evangelie in het geheugen terug te roepen, zal mij wel niet gelukken, en ik acht dit ook zelfs niet nuttig, doch er zijn geschiedenissen, die nooit vergeten kunnen worden, maar mij altijd zullen bijblijven, als waren ze gisteren geschied. Ook komt het mij goed voor, deze dingen aan de vergetelheid te ontrukken. Ik ontving daartoe te meer vrijmoedigheid, toen mijne vrienden mij hierom verzochten en er op aandrongen.

De genade des Heeren Jezus in de wording, en in de bewaring, en in den zegen van mijnen arbeid in het Evangelie, ook door dezen, te erkennen, acht ik mijne roeping voor den Heer, en zeer zeker ook mijn plicht jegens de vele broeders, zusters, vrienden en vriendinnen, welke tot dezen arbeid hunne hulpe verleenden en daaraan hunne liefde betoonden.

Hoevele namen toch staan bij mij te boek, van personen, die mij voor 25 jaren steunden en die tot den bouw van een nieuw lokaal (voor 15 jaren) met milde hand hunne gaven voor dezen arbeid mij deden toekomen. En onder deze zelfs één, mij geheel onbekenden vriend; die mij

de kapitale som van elfhonderd en vijf en tachtig gulden als gave toezond, en weder een ander, die mij zeven honderd gulden renteloos voorschoot. Welnu, voor deze aan ons betoonde liefde, waardoor in zeer korten tijd ons ruim lokaal, groot 144 vierkante meter, bij een hoogte van 5 meter onder het plafond, met het noodige ameublement, zoowel voor kerkgebouw als bewaarschool, geheel zonder daarop rustende schulden, tot stand kwam, welk lokaal in den dienst des Heeren, elken dag der week gebruikt wordt, acht ik mij verplicht eenige mededeelingen te doen van de dingen, in den loop dier jaren geschied.

Voor ik echter over kan gaan tot mededeelingen, die meer in 't bijzonder den arbeid in het Evangelie betreffen, eerst eene bladzijde over de barmhartigheid Gods aan mij geschied in de toebereiding van mijn eigen hart tot de zaligheid, die in den naam des Heeren Jezus is. Vreest echter niet, dat ik mij zal begeven op het spoor van „bekeerings-geschiedenis-schrijvers.”

Ik zal niet uitweiden over de velerlei bijzonderheden, mijn karakter eigen, ook niet, over de dagen mijner jongelingsschap, doch wil mij in hoofdzaak bepalen bij *die* dingen, die inderdaad oorzaak werden, van de toebrenging mijner ziel tot de gemeente des Heeren Jezus. En daarna ook tot den arbeid in het evangelie.

Dat de Heere het moge doen strekken tot verheuging des harten, en tot dankzegging, voor allen, die mij tot dezen arbeid hunne hulpe verleenden, is de bede mijns harten.

Helder — October 1894.

C. BREET. AZN.

DIT IS GODS VINGER.

Zonder twijfel was bij de eerste daad door Mozes in Egypte voor 't aangezicht van Pharaö verricht, reeds de opgeheven en waarschuwende vinger des Almachtigen aan Pharaö en zijne Toovenaars getoond, doch zij erkenden het niet.

Slechts toen.... toen diepgevoelde ellende hen deed sidderen, en de nood hen dwong, toen werden van bevende lippen de woorden vernomen: „Dit is Gods vinger!”

Op deze bank, de bank der beschuldigden, moet ook ik, zij het ook nu nog met gevoel van schaamte, eene plaats beginnen in te nemen, om van daar de groote ontfermingen Gods, ook mij betoond, aan het licht te doen treden.

Hoe menigmaal werd reeds in mijn jeugd mijn Geest bezocht en bezig gehouden, met gedachten aan Gods persoonlijk wezen, aan Zijne alomtegenwoordigheid, en aan Zijne macht.

En niet zelden peinsde ik reeds als kind over dit alles ook met het oog op het vele roekeloze, dat in mij gevonden werd. Het ging mij echter als Samuel, die de

stem des Heeren niet kende, en als de Egyptenaars, die den vinger Gods niet zagen.

Hoe menigmaal werd die stem in mijne jeugd vernomen, hoe dikwijls Gods vinger aanschouwd en toch zij werd niet gehoorzaamd en de weg, als door Gods vinger aangewezen, werd niet ingeslagen. Tot . . . ja tot de Engel des doods op mijn 23ste jaar mijne woning binnentrad, en na negen dagen van diepgevoelde smart, en vele wanhopige gebeden, van mij wegnam de eersteling mijner kracht. Mijn zoon, pas elf maanden oud, mij een oorzaak van vroeger ongekende vreugd, werd mij na een vreeselijk Jobslijden, de pokziekte, ontnomen.

Ik gevoelde mij verpletterd, doch niet verbroken. En hoewel geheel vervuld met de bewustheid: dit is Gods vinger, zoo oordeelde ik toch mijn levensgedragingen niet.

Het allerm minst kwamen de gedachten in mij op: Het is de welverdiende roede die u trof: de hand des Heeren wil u leiden, van de paden der zonde en des doods, op Zijne wegen, want ach, ik was mij van geen dwalingen bewust.

Daarom bleef mijn arm hart, door groote ontevredenheid voortgedreven, slechts vragen: Waarom?

Waarom ontnam Gods hand mij dit zoo teerbeminde en met den naam mijns geliefden vaders op 't voorhoofd gedrukte kind?

Diep ellendig, en zonder antwoord te weten of te vinden, gingen dagen en nachten weenend, en soms bijna krankzinnig van smart voor mij voorbij. Doch wat gebeurde?

Op zekeren avond, altijd nog door dat „Waarom” vervolgd, bladeren mijne vingers werktuigelijk door een Bijbelschen Almanak, en waarlijk daar vindt mijn geprangd

gemoed het antwoord. Bij dit verhaal was een plaat gevoegd een herder voorstellende, die voor zijne schapen uitliep, met een lam in zijn armen. Het was bestemd, om ouders, die bij de graven hunner kinderen weenden, te troosten. Is het wonder, dat ik het toppunt van belangstelling bereikte, en weldra geheel verdiept was in deze lectuur? — En toen ik las: „Ziet ge dien Herder, die een lam in zijne armen genomen heeft om het mede te voeren? Laat deze geschiedenis, u tot vertroosting, en tot onderwijzing strekken;” werd mijne ziel diep ontroerd. Waarlijk, hier was de vinger Gods, welke in deze diepe ellende tot mij uitgestoken werd, ter aanwijzing Zijner groote barmhartigheid.

’t Verhaal luidde ongeveer aldus:

Daar was eens een herder, die tot moede wordens toe zich beijverde zijne schapen te drijven over eene brug, langs welke de weg tot hun nachtelijk verblijf moest worden bereikt. — Tot moede wordens toe? O, gewis, want *eenmaal* en *tienmaal*, kwam het tot *aan*, en soms ook tot voor de brug, doch telkens vlood de kudde daarop in snelle vaart de brug voorbij. Moede, doch niet moedeloos, grijpt de herder, na zoovele herhaalde en vruchteloze pogingen, een lam uit de kudde, neemt het in zijne armen, en schijnbaar de schapen aan zich zelf overlatende, gaat hij naar de brug, en weldra ook daarover. Een oogenblik staat hij stil, laat nog eens zijne stem helder klinkend hooren, waarbij ook het lam blatend als om de moeder schreit. En? De arbeid werd met goed gevolg bekroond. De moeder snelt het lam achteraan, en weldra gaan alle schapen de brug op en bereiken tot vreugde des herders den veiligen stal. O, hoe gevoelde mijne ziel, hoe ook vervreemd aan

de arbeidende hand des Heeren, dat Zijn hand ook tot mij uitgestrekt was en wat als toepassing zou volgen. En toen daarop mijne oogen de regelen lazen: zoo werkt Jezus, de groote en goede Herder, *op* en *in* de gewetens der zondige menschenkinderen, om hunne zielen te redden van den weg der zonde en des verderfs, *zoo* neemt Hij uwe kinderen van u, opdat uw hart Zijn wegen zou leeren betreden, toen werd het mij als hoorde mijne ziel: weent niet over mij, maar weent over u zelve, en beken in uwe smart de liefde des Herders.

En 't was mij thans duidelijk:

Het was Gods vinger.

Deze voor mij zoo zeer droevige levenservaring, wekte in mijne ziel de begeerte, mijne levenswijze te veranderen. Ik stelde mij voor, dat daartoe in de eerste plaats behoorde allen arbeid op den Zondag te staken, en een getrouw bezoeker te worden der kerkelijke bijeenkomsten. En mocht het mij, zoo dacht ik, dan ook nog gelukken overwinnaar te worden van mijne kwaadaardige driften, dan, ja dan zou ik zeker een ander, en dus ook veel beter mensch wezen. En waarlijk, de toen ontvangen indruk, bleef geruimen tijd doorwerken, en het scheen mij, als was de dag nabij, waarop ik met mij zelf volkomen tevreden kon zijn. Wat toch wist mijn hart van het Woord des Heeren, waar het spreekt van vergeving der zonden? Van inwoning des Heiligen Geestes, en van Jezus als den eenigen Naam, die hope geeft in leven en in sterven? Dit was mij even vreemd als den rijken jongeling, die aan Jezus vroeg: Wat onbreekt mij nog? — En ganschelijk onbekend als ik was, met de machten des Satans, zoowel als met de verdorvenheid

mijner natuur, zou ook door mij niemand ter wereld geloofd zijn geworden, die mij geantwoord zou hebben: *Alles*, ja alles ontbreekt U.

Doch wat ik nooit zou geloofd hebben, en wat in mijne blindheid onmogelijk geacht werd waar te zijn, is mij toch waarheid geworden. De weg, waarop ik deze les leerde, was ongetwijfeld de moeielijkste, waarop ooit mijn voeten stonden. En de ellende, waarin ik toen verzonken was, behoort tot de droevigste en beschamendste geschiedenis van mijn leven. De verzoeking overwon geheel mijn hart, en ware het niet, dat de ontfermingen Gods over mij waren uitgestrekt geweest, ik was gewis in de kaken des doods besloten geworden en voor eeuwig vergaan. Een jaar lang had ik gebeden; den Bijbel onderzocht, de prediking des Woords bijgewoond, en in den kring van Christenvrienden eene plaats ingenomen.

Zoo ging mijn gang in stille tevredenheid met mij zelve daarheen.

Maar ach! ik wist niet van den snood gespannen strik des boozen, en ook niet van de dringende noodzakelijkheid om te bidden: o God, bewaar mijn hart, boven al wat te bewaren noodig is. En zoo werd in oogenblikkelijke vervoe-ring, alles verwoest, wat tot hiertoe mij zoo ernstig had bezig gehouden. Wat geschiedde? Och, de zaak was niet zoo bijzonder, althans niet zoo *vreemd*; want wie weet niet dat in dit leven de ontrouw der menschen, als tot de orde van den dag behoort. En zeker is, dat in de 35 jaren, welke sedert dien dag zijn voorbij gegaan, ook wel 35 maal grootere teleurstellingen met „vrienden?” door mij zijn ervaren. Doch 't werd mij tot een zeer diepen,

ellendigen val. Sinds geruimen tijd, was door mij aan iemand, wien ik gemeend had mijn leven wel te hebben kunnen toevertrouwen, het grootste vertrouwen geschonken, met betrekking tot de financiën in mijne zaken. Maar ach, op zekeren dag kwam ik tot de heillooze ontdekking, dat *deze* persoon, zoo bedriegelijk met mij omging, dat mijne nog pas opgerichte zaak zeker te gronde gegaan zou zijn, indien de diefstal niet ontdekt was geworden. Doch het was nog maar vermoeden, en hoewel voor mij dit vermoeden volkomen zekerheid was, zoo viel er nog niets te bewijzen. Daarom trad ik, in overleg met om den persoon in kwestie op heeterdaad te betrappen, en aldus bewijzen machtig te worden. Doch tevergeefs. En meer nog dan tevergeefs. Al spoedig werd mij verweten, dat ik zoo iets durfde denken, en zoodanigen valstrik wilde plaatsen.

Daar stond ik. Mijn raadsman was mijn verrader geworden en zoo vreeselijk was de uitwerking daarvan op mijn bloed, dat in innerlijke woede, en helsche verontwaardiging, mijne voeten zich keerden van de plaats en den persoon, die mij bedroog. Waarheen? Mijne oogen brandden. Mijn hart bonsde, en de overleggingen mijns harten, werden geheel boosheid en zucht tot wraak. Nooit aan drank gewoon, werd hij mij nu een toevlucht. En weldra werd *en* drank, *en* slecht gezelschap oorzaak, dat mijn driftig bloed, kokend door de aderen bruisend, het toppunt van woede bereikte. O, vreeselijke machten des Satans! — Hoe vindt ge uw bondgenoot in de menschelijke natuur, en hoe juist weet ge de geschiedenissen van het dagelijksch leven te gebruiken, tot verderving uwer prooi! Tenzij God het verhoede.

En dank zij Zijne genade. Hij, ja Hij heeft dit jegens mij

verhoed. Noodlottige dag! Alles was als met *een* slag veranderd, zelfs mijn zelfgenoegzame vroomheid was vernietigd. Wie mij zag, trad verschrikt terug.

Wreken zal ik mij! Zoo spraken mijne oogen, en dat toonde mijn telkenmale uitgestrekte arm en gebalde vuist.

Maar neen! Een plotseling ontstane twist, met een derde, bracht mij er toe, met vreeselijke krachtsinspanning, door glasruiten heen te slaan, waardoor mij een ader in de nabijheid van den pols werd doorgesneden en ik machteloos door 't vele bloedverlies spoedig ineen zonk. Daar, ja daar op den openbaren weg, en in zulk een allerellendigsten toestand, zou ik door verbloeding het leven hebben verloren. Alle krachten, zelfs het spraakvermogen, hadden mij reeds begeven Door eenige vrouwen, die met windsels op mij toetraden en mijn arm omwonden, werd, dank zij Gods genade, het bloed in zooverre gestelpt dat de dokter, die zich eenigen tijd wachten liet, niet te laat kwam. Met algeheele machteloosheid ging stilstand van het denkvermogen gepaard, zoodat alle gedachten aan wraak uit mijn hart gebannen werden en toen ik onder goed geleide naar mijne woning gebracht en op 't rustbed neergelegd was, sliep ik weldra in. Bij 't ontwaken verstond ik niet, dat ik mijn arm en krachten had moeten verliezen, om bewaard te worden voor grootere misdaad, en misschien ook voor verwonding van den persoon in kwestie. Evenmin verstond ik de woorden: De Heere regeert. Maar toen het morgenlicht opnieuw voor mij aanbrak, en ik mij den toestand bewust werd, waarin ik mij had bevonden, den toestand, waarvan zoovele menschen getuigen waren geweest en waarin

ik mij nog bevond, werd mijne ziel overmeesterd door groote somberheid en diep gevoel van schaamte. Zelfveroordeeling, te voren nooit door mij gekend, nam thans de plaats in van de vroomheid in eigen oogen. Het heeft mij veel moeite gekost, mij na verloop van vele dagen, weder onder de menschen te durven vertoonen. Maar meer dan dit, mijn vroomheid, mijn omgang met Christenvrienden was, zoo dacht mij thans, voor altoos verloren. Ik schaamde mij tot God te naderen. Naar zulk een zou nooit Gods oor zich kunnen neigen, en zoo leefde ik zeer verlaten, ongelukkig en in droefenis en smart voort. Dit was de vinger Gods, doch ik zag dien niet, en zoo ik hem zag dan zag ik hem dreigend tegen mij opgeheven en ik vreesde. O, hoe heeft mijn hart, hoe heeft mijn door zonden vervolgd en geprangd gemoed, met diepen ernst gesmeekt om vergeving en gezocht naar rust. Ook sloop ik nu en dan, als werd ik door allen veroordeeld, als ware ik een dief, de kringen der Christenen binnen, om te luisteren naar hunne gesprekken, over den naam des Heeren; en werd er gehandeld over de zondigheid der menschelijke natuur, en het zalig worden alleen door de kracht van Gods genade, dan ging ik na het bezoek aan zulk eene vergadering, tamelijk welgemoed weder voor enkele dagen rustig mijn weg. Toch gevoelde mijne ziel, ook in die zoogenaamde rust, maar al te wel, dat mijn geweten niet was bevredigd. Kwam daar dan, wat helaas maar al te vaak gebeurde, nog bij, dat ontevredenheid op anderen met wien ik moest omgaan, mij tot drift vervoerde, ach, dan was zoo spoedig die lamp der hope weer uitgebluscht, en kwam het mij voor, dat ik alle hoop om zalig te worden moest laten varen. Want dit stond bij

mij vast: Eerst moest ik geheel over mij zelf tevreden zijn, en dan eerst kon ik zalig worden. — Wat toch wist ik van Jezus? — En wat verstond ik van Gods genade? Dat de Hemel bereikt werd door achteruitgang in zelfvertrouwen was voor mij zotteklap. Mijn toestand was echter den Christenen niet ontgaan, en weldra werd mij een klein boekske van Goszner ter hand gesteld, en later nog een getiteld: Bestuur en aanmoediging voor ieder, die ernstig de zaligheid zoekt. — Hiermede gewapend, begaf ik mij, zoo dikwijls mijn tijd dit toeliet, naar de eenzaamheid; haast zou ik zeggen, naar de woestijn, om daar, in de duinen verscholen, na mijn hart met al zijne nooden voor God te hebben uitgestort, te lezen en weer te lezen, wat in deze geschriften gezegd werd over het: Gelooven in den Heere Jezus. Veel was mij daaromtrent reeds gezegd, en hoe weinig mijn hart ook van gelooven verstond, toch kwam het mij voor, dat dit de taal der Heilige Schrift was, daar moest toch het toe komen.

Hoe dikwerf las ik de woorden: „Gij zult wel zeggen: Gave God dat ik kon gelooven!” En als ik dat las, dan barstte mijn gemoed in tranen los; deels uit vreugde, zoo verstaan te worden door den schrijver, en anderdeels uit droefheid, omtrent mijn ellendigen toestand. Ik gevoelde maar al te goed, hoe ongelukkig ik was. Steeds had ik in den waan verkeerd den inhoud der Heilige Schriften te verstaan en te gelooven, doch daarbij was mij alles wat in mijne ziel omging te eenemale onverklaarbaar. 't Is mij dikwijls voorgekomen dat ik zoo geloovig was als de beste, maar het ontbrak mij aan de werken, waarvan ik gelezen had in den brief van Jacobus en dan vestigde zich mijne hoop

weer op een ernstig toezicht over alle uitgangen mijns harten. Maar 't ging mij als de blinde, die ondanks zich zelf, zich overal stoot, en als de drenkeling, die zich aan elken stroohalm vastklemmt, doch steeds met de droevige ervaring geen rust te vinden. Hoe menigmaal heb ik mij ter ruste gelegd, gekweld en gepijnigd door de gedachte, hoe het kon gebeuren, dat ik niet weder zou ontwaken. Dan smeekte ik van den Heer, mij toch zoo niet uit het leven weg te nemen.

Mijne gedachten waren echter steeds: Als 't stervensuur mocht aanbreken, en er is nog tijd tot gebed om de vergeving mijner zonde, dan zal ik niet verloren gaan.

In dezen tijd van kommer en druk moesten wij van woning veranderen, en 't geval deed zich voor dat, onze woning zou betrokken worden, door een in mijne schatting zeer vroom man.

Wij dreven hetzelfde handwerk, en zijne hulpbehoefendheid, bereide mij dikwijls de vreugde hem de behulpzame hand te kunnen bieden. Deze man werd mij in dien tijd tot vraagbaak. Doch ongetwijfeld werden mijne vele bezoeken en de telkens herhaalde vragen en klachten hem te lastig, zoodat hij op zekeren dag met eenigszins verstoord gemoed mij toevoegde: Ben je daar weer! Kom je weer met hetzelfde klaaglied van je ongeluk? Je weet toch dat je gelooven moet in den Heere Jezus, en voorts ben ik uitgepraat.

Ik ging heen. Thans was alles vernietigd. Ook door de vromen was mij de deur gewezen! — De Satan wist van deze gebeurtenissen gebruik te maken en fluisterde mij in: Waartoe nog langer te leven? En wederom: Alles hebt ge

aangewend, alles wilt gij offeren, en het tegendeel van gelukkig te zijn, werd uw deel! Maak er maar een einde aan! Maar ik had een goede vrouw, en twee lieve kinderen, waaraan mijn hart gehecht was; wat moest er van hen worden? — Neen! Dan nog maar liever, zij 't ook heel mijn leven door als een ellendige balling, door God en menschen verworpen, om mijner zonde wil, wegwijnen, om te eindigen met ten verderve te gaan. Zoo kwam ik mijne woning binnen. En nu in' mijne ellende berusten? Dit was onmogelijk. Als de gejaagde mensch ter wereld, werd mijn angstig hart vervolgd en steeds klonk het in mijne ziel: *Gij vindt het nooit!* Ten einde raad, moede en mat, wierp ik mij zelf op mijne gewone zitplaats, bij de tafel. Mijn bijbel lag voor mij, en meer uit wanhoop, die elke bezigheid ter hand neemt om verademing te vinden. dan om te lezen, en geheel werktuigelijk, sla ik den Bijbel open. Ik begon ook in stilte te lezen: Komt allen tot Mij, die vermoeid en belast zijt en Ik zal u ruste geven!! — Mijne oogen stonden stil. En 't klonk mij in de ziel: Dat heeft Jezus gezegd! — En toen was het mij, als sprak men tot mij, als weleer tot den blinde: Sta op! Hij roept u — En in aanbidding zonk ik op mijne knieën, met de aanroeping van den Naam des Heeren Jezus, smeevende om de vervulling dezer woorden voor mijne zoo zwaarbelaste, en zoo zeer vermoeide ziel! En eeuwig blijve deze Naam erkend, als de oorzaak der oogenblikkelijke vreugde welke mijn arm hart doorstroomde, door algeheele wegneeming mijner ellende en verdriet. . . . Ik zag het: Jezus alleen redt uit den nood. Hij is de van God gegeven Zaligmaker. „Verlost!” — Ja, verlost uit de angsten der hel; verlost,

door Jezus! En in heel mijn hart, en al mijne zinnen, werd het mij duidelijk: Dit was de Vinger Gods. — Hij wees mijne oogen en opende deze tegelijk, naar en voor Matth. 11 vers 28, waardoor ook mijne ziel het levenslicht aanschouwde, in den naam van Jezus. Door Hem was ik, hoewel ik mij dit toen nog niet bewust was, tot de gemeente des Heeren Jezus ingelijfd. En was nu de strijd voleindigd? Voor 't oogenblik: ja. Doch het duurde niet lang, of vragen als deze kwamen mij voor: Hoe kan God rechtvaardig zijn, en u vergeving schenken? — En: ... Als ge nu weer zondigt? Hier zal ik echter niet op ingaan. Alleen nog dit: Ik had verstaan: Jezus redt de verlorenen! En ook mijner heeft Hij zich ontfermd. Volkomen was ik overtuigd het nooit gevonden te hebben, had Gods genadig bestier mij niet op Jezus gewezen. En nooit zou daar voor mij rust zijn geweest, zoo Jezus zich niet over mij had ontfermd. En wist ik ook al niet veel van de *leer*, ik leefde, bij wat ik *beleefd* had, d. i. de liefde van Jezus, ook aan mij geopenbaard. Mijn aandeel met betrekking tot bestrijding bleef echter niet uit. Dikwijls was dit zeer zwaar, doch *nooit* kon mij worden betwist, dat Jezus ellendigen redt uit den nood. En leefde ook mijne ziel geruimen tijd alleen als de krachten des Heiligen Geestes zich deden gevoelen, en verdween bijna ook alle hoop als het *gevoel* verdween, *een ding* stond altijd als een opgericht teeken voor mijne oogen, namelijk: Mij is ontferming wedervaren.

„Ontferming duizendmaal verbeurd,” maar God heeft ook wasdom gegeven. Hij heeft mij verklaard, wat het zegt: *zondaar te wezen*, evenals Hij mij leerde de beteekenis van Jezus' bloed, waardoor de genade Gods, krachtens Zijne

rechtvaardigheid, den zondaar tegenstroomt. En de belofte: Ik zal u den Trooster zenden, was ook voor mij gekenmerkt met: Die zal u in alle waarheid leiden. Nooit kon ik er toe komen, leerstellingen, door anderen gepredikt, aan te nemen, of boeken van leerstelligen aard te lezen. Geen kerk of merk had ooit voor mij eenige waarde. De Bijbel, en daarin de persoon van Jezus als middelpunt, is immer gebleven mijn eenige troost. En de verbreiding daarvan mijn eenig doel. Ik heb geleerd:

Geen naam op heel deez' aarde,
Al klink' hij nog zoo schoon,
Heeft Goddelijke waarde,
Dan die van 's menschen Zoon.

Zijn naam zal „Jezus" wezen,
Zoo klonk des Vaders stem,
En zalig die Hem vreezen
Geloovende in Hem.

DE KWEEKSCHOOL.

Het woord des Heeren: Volg Mij! had weerklink in mijn hart gevonden. Levende in de wereld, hoewel niet meer *van deze* wereld, betuigde mijn hart en mond de onmogelijkheid van zalig te worden, anders dan door de Genade Gods, die Zijnen Eeniggeboorne als Redder van verlorenen had gegeven, en tot wien ieder zondaar zich biddend moest wenden. Ziet wij worden om niet gerechtvaardigd, uit Gods genade door de verlossing, welke in Christus Jezus is, die een iegelijk verlost, die Zijnen naam aanroept, was zoo diep in mijne ziel gegrift, en werd door mij zoo dikwerf besproken, dat weldra de ommekeer mijns levens allerwegen bekend werd. Bespottingen en verwijtingen, als rijpte ik voor Meerenberg, konden mij niet van mijn stuk brengen. Ik wist maar al te goed: Jezus leeft in den hemel, en heeft getoond mijn ontfermer te zijn, door de openbaring Zijner waarheid in mijne ziel!

Al spoedig werd ik als lid der Vereeniging ter verbreiding der waarheid ingeschreven en als medebestuurder

aan deze vereeniging toegevoegd. 't Was wel wat al te streelend voor mijn zoo jong gemoed, onder zoovele anderen van dagen als bestuurslid te fungeeren, doch ik wist: Wat ik heb, en wat ik ben, werd ik door de liefde van Jezus! — ik wist echter niet, dat deze functie mij moest toebereiden tot de openbare optreding als Evangelieprediker. De taak, waarvoor men mij als medebestuurder had gekozen, bestond in het terughalen van boekwerken, ter lezing uit de bibliotheek afgegeven. Hierdoor nu werd ik practisch opgeleid voor het doen van huisbezoek en dit eenvoudig huisbezoek werd oorzaak, dat boodschap op boodschap tot mij kwam om zieken te bezoeken, en bij begrafenisplechtigheden, als leidsman voor te gaan. De overheersching van het Modernisme in de kerk, en der onkerkelijke volksklasse, in wier midden ik woonde, maakten mijn arbeid gewenscht en noodzakelijk. Menigmaal heb ik in dien tijd begeerd, mijn bedrijf als bakker vaarwel te zeggen en dit te verwisselen met een grooten Bijbeltasch, om eenig en alleen voor den naam des Heeren te werken. Doch dit kwam nooit tot uitvoering, uit vreeze, daarin zelf mijn weg te hebben gekozen. Intusschen werd door getrouw bezoek der wekelijksche vergadering tot onderlinge bijbelbespreking, mijne begeerte tot onderzoek der Schriften zeer versterkt, dewijl ik er nooit toe over kon gaan, de partij des eenen of des anderen te kiezen, tenzij mij daarover licht opging, door den Bijbel zelve gegeven. Mijn bedehuis was meestal een verborgen plek in het veld, alwaar mijne ziel zich geheel alleen bezighield met het Woord des Heeren en in uitstorting van al wat mij drukte. Zoo gingen een paar jaren daarheen en: De vereeniging

verkreëg van de Nederlandsche Evangelisch Protestantsche vereeniging, den Heer D. W. als haar Evangelist, tot meerdere uitbreiding van haren werkkring. Dit was naar mijn hart. Hij werd mij een warm vriend en 't duurde niet lang of de Zondagscholen breidden zich uit, en wat mij bijzonder verblijdde: ik werd bij de openbare prediking tot voorlezer, en voorzanger aangesteld. Zondagschoolonderwijzer te worden, o neen, daaraan viel voor mij niet te denken en ik dacht er ook niet aan. De Heere dacht daar echter anders over. Het gebeurde namelijk op zekeren dag, dat een meisje, dat in onzen winkel kwam, door mijne vrouw gevraagd werd: Gaat ge nog op de Zondagschool? en ten antwoord gaf: Neen, dat is Zondag voor 't laatst geweest. De meester, een godsdienstonderwijzer in dienst der Moderne kerk, zegt het is de moeite niet meer waard. Vroeger kwamen er wel honderd, maar nu slechts acht kinderen. Staande voor mijn broodtrog, had ik dit gesprek afgeluisterd, en sprak ik tot mij zelven: Neem gij nu die acht. — Doch mijn hart bonsde. Zondagschoolonderwijzer! Hoe zult ge dat doen? In mijn verlegenheid sprak ik hierover met mijne vrienden, die mij kortweg antwoordden; Dit is van God, dit *moogt* ge niet nalaten! — Aangezien ik er nog steeds tegen opzag en dewijl het Kerstfeest naderde, verdaagde ik de onderneming tot na de Kerstfeestviering, en tot de aanvang des Nieuwen Jaars. Dit zou worden Januari 1864. Het achttal, wier namen mij waren opgegeven, werd door mij opgezocht, en te mijnen huize genoodigd. Nooit zal ik vergeten, hoelang het uur van mijn eerste Zondagschoolles mij duurde, en welke dikke ^zweetdruppelen mij, hoewel het winter was, langs het aangezicht parelden. —

Acht leerlingen! Doch ik had geleerd te bidden, en wist, dat het hart des menschen woest en ledig was, gelijk de aarde in den beginne. Ik begon mijne lessen met Genesis 1. en wist, dat God alleen door Zijne stem leven en vruchtbaarheid kon geven. Doch het scheen mij als werd ik door een onbegrijpelijke macht weerhouden om weer te geven, wat mij gewoonlijk geen moeite kostte. Geen vrienden of ouders der scholieren verkregen vrijheid de Zondagschool bij te wonen. Ik blokte, zooals men dit noemt, weldra zes avonden lang, en schreef, en bad tot voorbereiding voor den Zondag met alle mogelijke inspanning. En wie zich dit had durven voorstellen, ik in 't minste niet: mijn kamer moest weldra worden verwisseld met de bakkerij, en kort daarop het getal in twee partijen worden toegelaten, en bij 't eerstkomende Kerstfeest mocht ik reeds met een getal van 75 kinderen het Kerstfeest vieren.

't Was destijds gewoonte de leerlingen een soort van examen af te nemen in tegenwoordigheid der ouders. Ik had mijn volkje goed voorbereid, en de bijbelkennis mijner scholieren scheen zoo uit te blinken, dat daarna tot drie-maal schoolhouden moest worden besloten. Ik had intuschen mijne school gedoopt met den naam: Het Mosterdzaadje! Doch veeleer uit bewustheid der onbeduidendheid daarvan, dan met de gedachte aan hetgeen de Heere Jezus aan het Mosterdzaad in de gelijkenis verbindt. En toch, waar kort daarop door mij ook op een der dagen in de week eene school werd geopend, met name „de Zendingschool,” ten bate der zending, steeg het getal bezoekers tot p. m. driehonderd. Dank zij de genade des Heere Jezus die mij met de school deed opgroeien, zoo in

kennis, als in vrijmoedigheid, en bovendien mij de gave verleende, om de leerlingen niet slechts te beheerschen, maar ook aan mijne lippen te doen hangen, zooals men dit noemt. Tot heden *moet* ik altijd in de Zondagschool wezen, want de kinderen willen er *mij* hebben, hoewel zij zonder uitzondering voor mij achting en ontzag bezitten. . . . Doch ziet opeens betreft de lucht. De storm breekt los en de kille regendroppelen banen zich een weg naar beneên, en allen, die zoo even daar rustig hunnen weg gingen, spatten uiteen, om weldra, elk in zijn eigen hoekje, met zeer onaangenaam gevoel neder te zitten. Zoo werd het in onze vereeniging! — En 't slot van deze uiteenspatting werd de wegneming van onzen Evangelist en zijne verplaatsing naar eene andere stad. Wat moesten wij nu met de catechisanten beginnen? Zie, dit werd een der eerste vragen, welke daarop door het bestuur aan de orde werden gesteld. Ja! Wat zullen wij daarmede aanvangen? — Al aanstonds kwam het voorstel: Breet wordt zonder examen tot dit werk aangesteld. Allen waren van oordeel, dat het hem wel toevertrouwd was. Bij al de schuchterheid mijns harten, om mij ergens voor te geven, heb ik nooit durven of kunnen weigeren, wanneer men mij tot eenige taak opriep, zoodat ik ook thans met een hoofdknik en een stil gemoed, deze benoeming aannam. Daar breekt de eerste Vrijdagavond voor dien arbeid bestemd voor mij aan, doch ik bezat geen horloge! — En ik moest driemaal catechiseeren! Of liever ik bezat wel een horloge, doch 't wilde sinds jaar en dag niet loopen. 't Was zes uur, en half zeven zouden de eersten komen; ik ging er dus heen. Ik kon wel gissen, dat het zoo ongeveer half zeven was en nadat ik de wijzers

aldus geplaatst had, opende ik deze eerste catechisatie met gebed en vroeg daarbij ook, dat de Heer mijn horloge zou doen loopen, al was het maar tot half tien, opdat alles in orde kon geschieden. Toen ik gebeden had, liep mijn uurwerk en het liep tot half tien. Dat deze ervaring mij sterkte in de overtuiging, dat het goed was, ook in de oogen des Heeren, dat ik dit werk aanvaard had, laat zich zeer zeker verstaan en zal hen duidelijk zijn, die rekening houden met de vraag: Wat wilt gij Heere dat ik doen zal? 't Was mij in hooge mate een oorzaak van groote blijdschap.

't Kwam mij echter voor, dat het verstandig zou zijn, om mijn uurwerk tot herstel aan een deskundige te overhandigen, want ik mocht geene wondermacht des Heeren vragen, waar de natuurlijke weg bestond. Maar helaas!... 't werd vergeten, tot de Vrijdag mij verraste. Plotseling kwam ik tot bezinnen, maar te laat, om het verzuim goed te maken. 't Werd wederom avond, de klok gaf zes slagen, ik moest de wandeltocht weer ondernemen. Ik ging, en hoewel met beschaamdheid omtrent mijn verzuim, stak ik mijn uurwerk dat nog op half tien stond weer in den zak.

Bij aankomst ter rechter plaatse zette ik, hoewel zeer beschroomd, den wijzer op half zeven, en bad den Heere, als de vorige week, het horloge te doen loopen, al was het ook ditmaal slechts tot half tien.

O goedheid Gods *nooit* recht geprezen: na het amen te hebben uitgesproken, liep het uurwerk, en het liep tot half tien. — Doch toen heb ik het onverwijld voor een dat beter liep verruild, en loofde Gods genade ook in deze zoo verblijdende gebeurtenis. Waar ik met vrijmoedigheid tot den Heer gegaan was en Hem om gaven tot de uitvoering van dezen

arbeid gesmeekt had, was ik daartoe door Hem met kracht aangegord geworden, en naar ik in vele jongelieden kon bemerken, was dit catechiseeren hun tot grooten zegen.

Doch met dit al, er bleef veel van den vroegeren Evangelisatiearbeid ongedaan. 't Bestuur der Vereeniging oordeelde dan ook, dat het noodig was, eene anderen Evangelist aan te stellen. En hiertoe meldden zich, na gedane oproeping, tal van bereidvaardige personen, die zich Evangelist of catechiseermeesters noemden aan. Proefpreeken werden door enkelen geleverd. En hoewel zeer tegen *mijn* advies werd besloten, de keuze te doen vallen op zekeren Heer G. welke behalve Evangelist, geëxamineerd godsdienstonderwijzer was. Waarlijk het was mij tot diepe smart, mijne met blijdschap gedanen arbeid als catechiseermeester weer te moeten overgeven, doch het kon niet anders. Hij was de man! Ik slechts de noodhulp. En weldra brak dan ook het oogenblik aan, dat ik geroepen was, den Heer G. het jonge volk voor te stellen en afscheid in dezen, van hen te nemen. Met leede oogen zag ik hen aan, dewijl ik zeker meende te zijn, in dezen heer vergeefs te zoeken, niet alleen naar den Evangelist, maar ook naar den uit God geborene. 't Kwam mij voor, dat hier slechts rechtzinnigheid in de leer en behoefte aan broodwinning gevonden werd. — Alweer pakten de wolken zich saâm, en onheilspellend deed zich het groot geruisch der ontevredenheid in onze vereeniging hooren. De Evangelist wierf lid bij lid ter uitbreiding der vereeniging, en bovendien een talrijk gehoor bij zijne prediking. Hij werd spoedig de gevierde man. Toch bleven enkelen onvoldaan, en deze brachten tal van klachten, over zijne prediking, en omtrent 's mans doen, bij bezoeken aan huis,

aan mijn adres. Natuurlijk was ik ook zelven een geregeld bezoeker zijner prediking. Immers ik was voorzanger!

En mijn geweten drong mij, tegen een arbeider als deze te protesteeren. Ik heb toen voorgesteld: Ontsla den man, doch met behoud van zijn traktement. Gij hebt gekozen, en gij moet dus boeten, en niet hij. Ik zal met u lijden, en hulpe verleen en tot 's mans onderhoud, en bovendien een gulden per week bijdragen voor een Godvreezend Evangelist. Doch hoezeer ik het verkeerde van 's mans prediking en leven aantoonde, 't was alles vergeefs. En hoewel ik sedert jaren een gewaardeerd medearbeider was, werd ik toen, zoowel bij bestuurders als bij leden, een zwartgallig rebelmaker. Er werd een geheime raad gehouden, en met meerderheid van stemmen, die men bijeenverzameld had werd 't oordeel geveld. 't Was juist op den zoogenaamden witten Donderdag, en trots een ingekomen brief, van toe te zien, om denzelfden avond, waarin de Joodsche Raad zitting had gehouden tot veroordeeling des Heeren Jezus, tot veroordeeling over te gaan, werd besloten! Den altijd beminden en immer begeerden C. Breet Azn. de vereeniging uit te werpen, met kennisgeving, dat de toegang tot het Evangelisatie lokaal hem werd onzegd, dat het hem verboden was om op de onderlinge vergaderingen voor te gaan, en om in het lokaal school te houden voor de zending.

't Was Maandag, en hoewel door den bestaanden strijd niet zonder ontroering des harten, zag ik toch verlangend, naar den avond der onderlinge bijbelbespreking uit! De beurt tot voorgaan was aan mij, en daarom waren mijne overleggingen bij uitsluiting van alle andere zaken, gevestigd op het onderwerp, dat bij volgorde zou worden gelezen . . . !

Doch daar kwam een brief! Ik opende hem en waarlijk 't was mij, als werd ik door een onweder getroffen. Geteekend door een der bestuurders der vereeniging terwijl de inhoud was: Uitgestooten uit de vereeniging. Waarlijk ik zweeg, als had ik mijn vader verloren, en hoe ook overtuigd niets gewild te hebben, dan des Heeren wil, en 't heil der naasten, was het mij als was ik hierdoor tot werkeloosheid gedoemd, en grootendeels voor 't publiek onteerd. — Sinds vijf jaren zocht men op Maandagavond naar mij tevergeefs in mijne woning, doch *nu*, daartoe gedwongen, zat ik zeer weemoedig, en in gevoel van verlatenheid, alleen te huis. Ik gevoelde mij ongelukkig in de werkeloosheid waartoe ik, uitgenomen mijne Zondagschool en de zieken, die mij lieten roepen, veroordeeld was. Mij, verzetten tegen zulk een wreed besluit, dat wilde er bij mij niet in, en daarom werd dien avond de somberste voorstelling meester over mijne gedachten. Ik zag dan ook verlangend uit naar de tehuiskomst van mijn knecht, opdat wij dezen langdurigen, en vreemden, maar ook verdrietigen avond, door nachtrust zouden kunnen vervangen. Gods weg is in de zee! en Zijn pad in groote wateren, en Zijne voetstappen werden niet bekend. O, hoe werd ik dit gewaar, nog in dezen avond.

Toen zij hem uitgeworpen hadden, vond hem Jezus, werd ook jegens mij, nog *voor* den nacht, zoo klaar als de zon! —

Mijn kweekschool had ik doorgelopen en nog een andere wachtte mij, hoewel ik de voetstappen Gods niet bemerkte. Ik *moest* deze vereeniging verlaten, en daardoor tot den arbeid gebracht worden, waartoe God mij wilde roepen, en wat naar den mensch, *nooit* in de vereeniging aan mij zou vergund zijn geworden.

Doch ter zake. Mijn knecht komt thuis, en begint met te zeggen: Zou hiernaast iemand gestorven zijn? Alles is reeds gesloten. Wij wisten daar niets van, en toch 't was ongetwijfeld iets vreemds, dewijl dit huis een bordeel was, dat gewoonlijk tot in den nacht verlicht was. Ik ging naar buiten, bezag het en ging ook weer naar binnen. Mijne gedachten veranderden, mijn leed werd vergeten, en 't naar bed gaan, was voor mij nog niet mogelijk. Alleen vervulde mij het woord: Gaat daar heen! — Toch durfde ik niet, het was immers een bordeel met al zijn toebehooren. Zou ik dan maar ter ruste gaan? — Ja, ik wilde dit wel, doch de uitvoering was mij onmogelijk. Eindelijk na lang dralen, en tal van redeneeringen, zou ik dan toch maar gaan! De achterdeur was mij de verkieselijkste. Maar wat moest ik er doen? Ik wist hierop geen antwoord te geven. Ik gevoelde slechts dat ik er heen moest gaan! — En gewapend met een nieuw testament, trad ik de deur biddend te gemoet. Op mijn zeer schroomvallig kloppen volgde een diep stilzwijgen. Hoe gelukkig. Ik had mijn geweten bevredigd, en kon huiswaarts keeren. Als ontlast van een zwaren steen, die op mijn hart lag, was ik spoedig weer in mijn kamer. En nu ter nachtrust. — Doch 't ging niet. Het zwaar verwijt van zoo weinig moeite te hebben gedaan, om binnen gelaten te worden, deed mij 't hart als in de keel kloppen. Wee mij, zoo ik niet nog eens beproefde binnen gelaten te worden. Ik moest en ik ging en klopte met vrijmoedigheid aan de deur! Wie is daar? luidde met forsche stem het antwoord van binnen! — Uw buurman zoo liet mijne stem zich hooren! — En wederom was de vraag: Welke buurman? Uw buurman Breet! — En de deur werd ontgren-

deld. Ik trad binnen, en de deur werd wederom gesloten. Ook hier werd waar: God baande door de woeste baren en breede stroomen mij een pad, en na het leed van den vóóravond klonk het: Daar rees Zijn lof op stem en snaren, nadat Hij mij beveiligd, en ook gezegend had. — Mijne operatie werd aangevangen, door de vraag? Is hier iemand gestorven? — Neen mijnheer! zoo antwoordde de nog jeugdige waardin, dat niet, maar ach ziet u, ik zeg maar op zulk een affaire rust toch geen zegen! — ik bemerkte dat deze lieden, hoe gewillig zij ook waren mij binnen te laten toch met mij opgescheept waren, en een ietwat vrome vertooning, achtte het moedertje zeker de beste weg, om tegen over mij in te slaan. Zegen! op zulk een affaire! Nu dat was mij een uitstekend onderwerp. Ik had bij mijn vele nachtelijken arbeid in de bakkerij zooveel gehoord en gezien, achter en voor van het leven mijner burens, dat het mij volstrekt niet zwaar viel, hunnen arbeid te teekenen met sprekende gelijkenis, en waar ik de zwartste kleuren koos, bij de vergelijking van Gods Heilig wezen, en hun beider nog jeugdig leven, barstten man en vrouw, (ik zag niemand anders) in heete tranen los, terwijl zij met angst op het gelaat uitriepen: O mijnheer, wat moeten wij beginnen? Ik nam een stoel, schikte bij de tafel, en noodigde den man des huizes, welke nog steeds als op zijn plaats genageld stond, om bij te schikken. Daarop haalde ik mijn Nieuw Testament voor den dag, en stelde hun voor naar het lezen van een kort verhaal daaruit te luisteren. Wie zou zich zoo iets gedacht hebben? Ik had nu *toch* de leiding der bijbelbespreking en ook in denzelfden avond, al was het dan ook op geheel andere plaats, en bij geheel

andere menschen! — Ik begon te lezen, en wel wat ieder in deze omstandigheid gekozen zou hebben, die weet wat het zeggen wil, als zondaar aan Jezus' voeten te hebben geweend: de geschiedenis van Maria Magdalena uit Lukas zeven en 't woord: Vrouw, ga heen in vrede, uwe zonden zijn u vergeven, uw geloof heeft u behouden! werd met luid snikken aangehoord. Na een korte toespraak over de vrouw, uit welke zeven duivelen waren uitgeworpen; haar diep berouw, en den rijkdom der genade van Jezus den Heere, besloot ik met bij dit echtpaar er sterk op aan te dringen, om dit werk der hel prijs te geven, en in dit zelfde huis, waar zooveel kwaads was bedreven, voor Jezus neder te knielen, hunne gruwelen te belijden, en Hem te smeeiken om vergeving hunner zonden en om voorziening hunner levensbehoeften, op beteren weg.

Inmiddels was het zeer laat geworden, zelfs diep in den nacht en na vurig gebed en met achterlating van mijn Nieuw Testament, keerde ik bovenmate verblijd in mijne woning terug. Alle leed was verbannen, en had plaats gemaakt voor de vaste overtuiging: Niet gebonden; niet tot werkeloosheid gedoemd en zij het ook bij de menschen veracht, en verworpen, bij God toch uitverkoren, en om Jezus' wil ook dierbaar. Weldra begaf ik mij *nu* ter ruste, en ik sliep, terwijl mijne bureu waakten, en eer ik nog ontwaakte uit den slaap, wekte mij mijne vrouw, die reeds vroeg was opgestaan met den uitroep: Breet!!.... Ze zijn al aan 't verhuizen. Jawel, ze zijn er als uitgevlucht. Spoedig vonden zij een ledigstaand huis, en aanstonds liep de man langs de straten, om door den verkoop van boter en eieren in hun onderhoud te voorzien. Later zijn deze lieden

onze plaats gaan verlaten, en verloor ik hen uit het oog, doch ik vernam, dat de man een vaste betrekking had gevonden, op een fabriek in een onzer steden. Een vriend van bordeelhouders enz. neen, dat was ik niet, hoewel dit volk mij toch zeer groote achting toedroeg. Men moet namelijk weten, dat op het p. m. honderd meter lange grachtje zeven bordeelen gevonden werden, en een logement, waartusschen onze woning gelegen was, zoodat de vermelde geschiedenis, en mijne bemoeienissen in dezen, niet lang verborgen bleven, en heel wat besprekingen omtrent dit voorval, door de bureu werden gehouden. Bovendien plaatste ik voor mijn venster raam, een opengeslagen Bijbel, met wit geschilderd bordje, waarop met roode letters:

Zegt mij mijn vriend,

Ziet gij mij niet? —

Ik sta hier al zoo lang

en 'k bied

U 't heil des Hemels

aan, om niet.

Kom koopt en onderzoekt

mij dan?

En zoo men niet betalen kan

Zegt wis mijn meester; daar! — korban.

„Onderteekend” DE BIJBEL.

en waar dit volk bij dag zich dikwijls verveelde en rondliep, bleven zij niet zelden stilstaan, om 't schriftgedeelte, door mij opengeslagen, te lezen. 't Gebeurde zelfs eenmaal, dat een dier lieden in 't hartje van den nacht mij opklopte uit den slaap, en dewijl hij, zoo hij zeide, geen geld had, mij vroeg om een bijbel. Wakker genoeg zijnde om mijne

gedachten tot mijn dienst te hebben, bezon ik mij een tractaat te bezitten, waarvan de inhoud alle ellende uiteenzette, die uit bedwelmden dranken voortvloeien. 't Was spoedig bij de hand, en voor zijn verzoek werd ingewilligd, las ik hem dit tractaatje voor. Daarna gaf ik hem een Nieuw Testament, hoewel ik zeer goed bemerkte, dat hij afgevaardigd was om mij eens beet te nemen. Ik liet hem daarom niet gaan zonder de noodige raadgevingen en vermaningen. — Na zijn vertrek kleepte ik mij wat aan en aanstonds stond ik met luisterende ooren voor het bordeel, vanwaar hij gekomen was, en jawel, daar stond de held van het stuk op het orkest, en las met forsche stem 't een en ander voor. 't Was mij goed, te mogen weten: Het zal doen wat God behaagt. En ik keerde huiswaarts. Dit Nieuw Testament vond ik twintig jaren later geheel ongedacht bij een weduwvrouw weer. Ik bezocht namelijk een oude vrouw, en deed de vraag: Heeft u een Bijbel? En 't antwoord luidde: Ja wel mijnheer, en O, daar ben ik zoo aan gehecht, want weet u, mijn man, (het is al jaren geleden) kwam eens op een nacht thuis, en bracht dien bijbel, en een erg mooi tractaatje over den drank mee. Hij is nu reeds lang niet meer, maar dit blijft mij steeds een gedachtenis. Hoe mijn man aan dit bijbeltje kwam weet ik niet, maar veel heeft hij daarin gelezen. Ik vroeg haar: Was uw man vroeger muzikant in een der bordeelen bij de brug? Ja wel mijnheer! Nu, dan staat hier de man voor u, die hem dit ter hand stelde, en die zich gelukkig acht iets omtrent dit boek te vernemen. Zoo vond ik werk, en het groot getal schoolieren van de Zondag- en zendingschool noopte mij weldra eenige voorbereidselen te maken voor het naderende Kerstfeest.

Waar zal dit gevierd worden, was N° 1 mijner vragen. In mijne woning? Neen, dat kan niet. Ik overwon mij zelve, en verzocht het bestuur der Vereeniging, dat mij had uitgeworpen, met hen in vereeniging evenals voorheen, het kerstfeest met mijne kinderen in hun lokaal te mogen vieren, doch verkreeg tot antwoord: Als *gij* thuis blijft, moogt *gij* uwe kinderen doen komen! — Dat ik hier voor bedankte begrijpt zeker ieder. Nu kwam de gedachte bij mij op: breek den muur weg, welke de bakkerij van de kamer scheidt, en bouw dan een galerij in de bakkerij, en dan kan het wel. En 't duurde dan ook maar kort, of de muur lag onderst boven, en twee draaiende glasramen, namen de open plaats weder in, zoodat er vrij wat ruimte was gewonnen. Maar nu de galerij. Dit kon ik niet in orde krijgen. De gevaren daaraan verbonden brachten mij daarvan terug.

Naar den zolder dan? — Maar het graan? en het meel? — Kom, dacht ik, pak maar aan; en alles werd in zakken geschept, naar beneden gebracht, en opgestapeld, waar maar een plekje open was. Al spoedig was de geheele oppervlakte ontruimd, en had ik zeventig vierkante meters beschikbaar voor onze feestviering. Banken timmeren, de hanebalken omwinden met vlaggendoeck, het dakbeschoot bespijkeren met groene takken, en het plaatsen van een denneboom was 't werk van een oogenblik. Ter voorkoming van ongelukken, werden alle kinderen, als zoovele brooden, van den een aan den ander over gereikt en naar boven geschooten. Opgepakt als haring in de ton, en in zeer heete atmosfeer, maar toch ook met opgewekt gemoed, vierden wij feest. Een feest ter gedachtenis aan de Genade Gods, in de geboorte van Jezus zoo rijk geopenbaard. Zoo doorliep ik,

na eerst mijne theoretische lessen in het midden van vele vrienden te hebben ontvangen, ook de school der practijk en leerde mij te behelpen, in de uitvoering van alles wat de uitbreiding van het rijk des Heeren Jezus kon bevorderen. Toch gevoelde ik de noodzakelijkheid van een eigen lokaal. Een klein houten gebouw zou naar 't mij voorkwam voldoende zijn. Dit kon op een hoekje grond achter mijn woning worden gebouwd, en de Brandsteeg kon daarheen toegang verleen. Maar dit vereischte geld, en daar ik dit niet bezat, en een groote vijand was van schulden maken, kwam mij dit plan zeer bedenkelijk voor, en ik twijfelde, of het wel ooit zou worden verkregen. 't Was voorjaar. De houtaanvoer uit Noorwegen werd gaandeweg meer en meer overvloedig. Ik kon, zoo stelde ik mij voor, toch wel wat Noorsch hout koopen! Misschien dat later ook nog het ontbrekende werd verkregen. Een vijftig gulden zouden wel uit mijn zaak gelicht kunnen worden. En aanstonds riep ik daarom een gewonen houtsjouwer en zei: Jongen, als je eens een bovenlastje hout kunt koopen, moest je mij waarschuwen, want daar heb ik behoefte aan. Na ter nauwernood in de tusschentijd gegeten te hebben, verscheen de sjouwerman en riep mij toe: „Baas, ik heb 12 tult ¹⁾ voor je!” Dit waren alzoo honderd vier en veertig deelen. „Ze kosten acht en veertig gulden,” ging hij voort. „Doch ge moet ze zelf uit het kanaal naar uw erf vervoeren.” 't Was niet te duur, naar onze schatting, zoodat ze gekocht werden, en aanstonds ging ik aan 't sleepen en sjouwen. 't Was

¹⁾ Tult is een dozijn.

voor mij dezen avond nog meer dan gewoonlijk waar: na gedaan werk is 't goed rusten. Doch wie beschrijft mijn verwondering. Daar komt een vriend tot mij en legt een banknoot van honderd gulden voor mij op tafel. 't Was een metselaarsknecht, en 't kon dus van hem niet zijn! — Vanwaar dan en waarvoor? „Ik ben” zoo zeide mijn vriend, „vandaag op karwei geweest bij Mejuffrouw K. en zoo even vroeg zij mij, of ik ook wist wat Breet wou beginnen, dewijl zij u aan 't hout sjuuwen had gezien. Toen heb ik gezegd, dat ge een lokaaltje wildet bouwen voor de Zondagschool, en Bijbellezing voor het volk. Zij vond dit zoo goed, dat ze mij vroeg, u, daarvoor deze honderd gulden ter hand te stellen. Ge moet maar spoedig maken, dat het klaar komt, heeft ze mij gezegd.” 't Geld werd door mij geborgen en ik dankte God, doch was met het geval verlegen, vooral met dat „maakt wat spoed.” Want ik wist zeer goed, dat 6 à 700 gulden noodig waren en ik had ze niet. Ik sprak daarom tot mij zelf: 't heeft den tijd wel Ja zoo dacht ik, hoewel de gedachten des Heeren anders waren. Twee, drie weken waren voorbijgegaan en daar kwam weder een bode met het bericht: „Hier is f100 van Mej. K. en waarom u nog niet zijt begonnen met bouwen? Thans werd ik werkelijk in het nauw gebracht. Ik had wel eens gehoord, dat men zoo iets in 't geloof kon doen, doch met dat al moest ik toch al wat ik kocht, en liet werken, betalen. Ik had van zulk geloof nog nooit iets in den bijbel gevonden. Daarom werd het geld geborgen, en de aanvang verdaagd. Wat zou ik doen? Eindelijk viel mij iets in. Vraagt uw vriend en broeder Ds. H. om voor u een circulaire op te stel-

len, en daarbij een woord van aanbeveling te schrijven, en dan zal de rest van 't geld wel komen. Doch 't gebeurde zoo niet. Ds. H. weigerde mijn verzoek en wel omreden, hij geen aanstoot wilde geven, daar hij zoodanig verzoek reeds aan velen geweigerd had en bovendien was ik de persoon, met wien de arbeid stond en viel, ik stond geheel op mij zelf en daarvoor zou toch geen geld worden gegeven. Gelukkig voor mij, ja, nog zij de dag gezegend, waarop deze weigering mij gewerd. Want al de strijd, die mij wachtte en mij nu nog gansch onbekend was, zou alleen getrotseerd kunnen worden, waar niets dan Gods eigen bestier het kenmerk bleef der roeping, waartoe de Heere mij roepen zou! Nog eenige dagen gingen voorbij, daar komt nog eens een afgezant van Mej. K. Nu nog niet aan 't bouwen? Neen. — Dan moest ik u deze honderd gulden geven, doch dan moet u beginnen! — Ik wilde niets beloven. Dit durfde ik niet, maar ik bad den Heer om raad. Een zekere drang om het werk maar aan te besteden vervulde mijn hart, doch vanwaar ik de ontbrekende drie à vier honderd gulden zou bekomen, bleef mij een raadsel. Toch was mij, om 't zoo te noemen, het vuur zoo na aan de schenen gelegd, dat eindelijk, hoewel met beving, het besluit werd genomen, het lokaal te doen bouwen. Het werk werd aangevangen. De grond, waarop een turfloodsje stond, werd ontruimd, en spoedig werd een steenen fundeering gelegd.

Somwijlen brak het zweet mij door alle poriën heen, het werk ging zoo snel vooruit, en waar bleef het geld? — O, 't was mij als David, waar hij zegt: Hierbij zal ik weten dat gij, o Heer, lust aan mij hebt, zoo mijn vijand over

mij niet zal juichen! — Ik smeekte: Ach Heer, geef nu uitkomst, en de uitkomst liet zich niet wachten. Neen, ze was alreeds gekomen, doch hoe? Een koopman in meel, had er bij mij op aangedrongen een meelsoort te koopen, die niet tot den gewonen handel behoorde. Het was het zoogenaamde witte grind, overschot uit een vermicellifabriek. 't Kostte weinig geld, 't was zonder belasting, en van uitstekenden bakaard en tal van aanbevelingen meer. Ik wilde er eerst niets van hooren. Doch de koopman zeide, het valt zelden voor, en ik wil daar niet overal mede venten; u weet nog al voor alles raad, probeer het eens! Ten slotte liet ik mij bepraten, en een proefbaal van 100 K. G. kwam op den zolder. 't Geleek wel wat op de korenzakken, van vader Jacobs zonen. Ik deed den zak niet aanstonds open en vond daarom ook niets. Ook was er geen geld in. En toch al de kosten van het lokaal kwamen er uit te voorschijn. Wij telden de zevende maand des jaars; 't was warm, en de zakken met meel moesten worden gekeerd, ook deze „vreemdeling” kwam aan de beurt, en 't verbaasde mij zeer, toen ik tot de ontdekking kwam, dat het meel in dien zak zou gaan broeien! — Dat is op weg om te bederven, zeide ik en nu heb ik te kiezen, een van twee, onverwijld verwerken of schade lijden. Natuurlijk werd het eerste gekozen. Waarlijk, de koopman had gelijk. Het meel bezat goede eigenschappen en met zware winstberekening, kon een groot en flink brood voor weinig geld worden aangeboden. Zóó gretig als dit brood bij honderdtallen per dag werd weggehaald, hebben wij 't nooit weer beleefd. Duizend, na duizend kilo's werden verwerkt, een flinke som gelds werd daarmede verdiend, en . . . 't lokaal

kon bij oplevering tot op een cent toe betaald worden, terwijl voldoende voor leeftocht werd overgehouden.

Zóó was het verloop en zóó moest het ook wezen. Want, zoo ik niet had kunnen gelooven, dat Gods gunst en hulpe, mij tot den arbeid gesterkt had, ik ware gewis in den strijd bezweken. — Het is mij bekend geworden, dat de duivel zeer tegen mijn arbeid gekant was, en alles verzoon wat hij kon, om het volk van mij terug te houden, of waar hij dit niet kon mij uit te schilderen, als had ik hoornen op mijn voorhoofd. Toch werd duizenden malen mijn moed gesterkt door de haat, die de Satan mij toedroeg. Die haat zeide mij: Er is meer goeds in uw arbeid, dan ge denkt, want anders liet de Satan u wel begaan. — 't Was dan ook Gods bestierende hand, waardoor dit lokaaltje, met stoelen en banken bezet, van zangboeken en bijbels voorzien, tot den dienst in gereedheid was gekomen. Dit werd inzonderheid hierdoor bevestigd, dat toen 't lokaal gereed en ook betaald was, ook het meel op was. En *nooit* heb ik *dit meel*, trots alle aangewende pogingen, weder kunnen bekomen. Een flink bord, waarop met groote letters:

TOT HEIL DES VOLKS!

en leesbaar van den openbaren weg, kondigde aan, dat alle dingen gereed waren.

Duizend aantrekkelijke uitnoodigingskaarten die behalve eenige bijbelteksten als lijstwerk langs de randen in hun midden het versje bevatten:

Kom! en zie de plaats is vrij!

Hoor! — Dat zoo voor u als mij,

't Lam van God aan 't kruishout stierf

En ons eeuw'g heil verwierf! —

werden persoonlijk door mij rondgedeeld. De dag van toewijding aan den Heer, was bepaald op den 24ste October 1869. Die dag werd door mij met zeer groote zwaarmoedigheid te gemoet gezien. Op mijne uitnoodigingskaarten was medegedeeld, dat elken Zondagmorgen, en elken Donderdagavond door mij het Evangelie van Gods genade verkondigd zou worden. Mijne vreeze dacht ik weg te nemen, door Ds. H. te vragen, de inwijding op zich te nemen. Bij stil en ernstig nadenken bemerkte ik echter, dat dit zoo'n soort Jona's vlucht was, en al was het ook maar voor eenen keer, ik deed het, om mij aan het werk te onttrekken. Daarom dwong ik mij zelven, dit niet te doen, en den Heer aan te roepen om gaven en krachten, en wegneming van mijnen innerlijken strijd, en schrikbarende vrees. — Ik had nooit gepredikt, en een soort van preek op te schrijven, dat wilde er bij mij niet in. In den naam des Heeren moest het werk aanvaard worden. Maar! En wederom: Maar! en zoo brak de Zaterdag aan, die den Zondag van 24 Oct. voorafging. Ik had dien dag zooveel arbeid, dat eerst 's avonds om 12 uur, nog eens kon worden nagezien of elke stoel zich wel op zijne plaats bevond. Alles klaar, maar nu de aanvaarding van den arbeid.

Een vurig gebed ontlastte mijn bang gemoed. Ik smeekte: Heere Jezus! Waarmede moet ik beginnen. Ach, verlaat mij niet. Een oogenblik achtte ik mij gelukkig, toen de woorden van Cornelius in Handelingen 10: „Wij zijn dan allen hier tegenwoordig voor God, om te hooren, wat God u bevolen heeft,” mij als openingswoord in het hart gegeven

werden, om daarna over te gaan tot prediking naar aanleiding van het woord: Alzoo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijnen eeniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk die in *Hem* gelooft, niet verderve maar het eeuwige leven hebbe. Joh. 3: 16. Doch het was ook slechts voor één oogenblik. Mijne gedachten, ik zou zeggen mijn hart verliet mij. Mijn zenuwen, waar ik toch gewoonlijk veel van te lijden had, overmeesterden mij, en *denken* was mij totaal onmogelijk. Als ik nu eens steken bleef, wat dan? Als ik daaraan dacht, werd mijn gemoed hevig geschokt. Zoo, ging ik ter ruste. Maar neen, ik kon rusten, noch slapen, en telkens weerklonk het in mijn hart: „Wat zijt gij begonnen?”

Meer dan mijne pen kan beschrijven was het, alsof alle duivels uit de Hel op de been waren, om mij te verpletteren. En tal van verwijtingen, en de voorspelling van mijn ondergang, doorkruisten mijne bange ziel, tot ik eindelijk, mij zelven er maar aan zou geven, hoe het ook zou toegaan. Alles, en daarbij ook *dit* besluit, was slechts van korten duur, en storm op storm, woedde den ganschen nacht tot dat de tijd mij riep om op te staan, ten einde mij tot den arbeid te schikken.

Maar ach! Ik was werkelijk ziek, lichamelijk krank. Krank door afmatting, doch veel meer door den bangen strijd en ik moest weer naar mijn bed. Ik kon niet op mijn beenen staan. 't Was mijn laatste examen, om de les te leeren: Stel alleen op Jezus uw hoop. Maar ik wist dit niet. Daar lag ik weder, tot negen klokslagen mij kwamen zeggen: haast u! — Wederom stond ik op, en met moeite kleedde ik mij aan. Ik gevoelde mij juist zoo, zoo

al niet erger, als toen ik naar ruste zocht en Jezus nog niet kende. Letterlijk vernietigd in mijzelf.

De poort, die toegang gaf tot het lokaal werd geopend, er gingen tamelijk veel bezoekers naar binnen. Zwoegend, met langzamen tred, en doodsbleek ging ook ik derwaarts. Daar stond ik. De eenige vriend die mij hielp las Johannes 3. Alles was *één ernst*, en ademloos stil. . . . En ik bezweek van vreeze. Ik liep de kathedr af, en ging naar mijne kamer. Even stond ik stil. De klok gaf tien slagen. Het zweet brak mij overal de ledematen uit, en ik zeide: O God, ze wachten mij, beschaam mij niet. En wederom ging ik henen. Direct opende zich mijn mond, met de woorden: Laat ons bidden. . . . En 't was, of de duivel geen tijd had kunnen vinden mij nogmaals met angstige gedachten te verschrikken. De Heere gaf mij te bidden, en deed alles van mij weg, met betrekking tot mijzelve, zoo dat na 't amen te hebben uitgesproken, en nadat wij samen een psalmvers gezongen hadden, mijne mond zich opende, met de woorden: Wij zijn dan nu allen hier tegenwoordig *voor God*, om te hooren, wat God u bevolen heeft. Mij zelve was ik kwijt, en alleen vervuld met de verantwoordelijkheid zoowel van de hoorders, als van den spreker. Het vroolijk lied: ik was *uitgeteerd*, maar God zag op mij neder, sloot na blijmoedige dankzegging deze eerste prediking op dien angstigen morgen.

GAAT DAN HEEN, IK BEN MET U!

Zoo *werd* en zoo *was* dan mijn eigen hart veroverd, door de overwinnende kracht des Heiligen Geestes, en naar Jezus heengeleid. En evenzoo was ook mijn hart gevormd tot Zijnen dienst, en rechtstreeks tot de openbare prediking. De laatste nacht *voor* en de vroege morgen *van* den 24sten October van het jaar 1869, was die mijner ordening tot den heiligen dienst. Toen moest door mij geleerd worden de beteekenis van het:

Ik sta hier in den naam van den Heere Jezus; in den Zijnen alleen! En deze les was volkomen gelijk aan die, welke mijne zaligheid betrof, namelijk om door vernietiging van alles in mij in Jezus de liefde Gods te aanschouwen, en Zijne genade voor belaste en vermoeide zondaars.

Hem zij de eer! Ook bij deze ordening was Hij mijn ontfermer en stelde mij, van dezen eersten dag af tot een rijken zegen. En was mijne prediking ook niet in bewegelijke woorden van menschelijke wijsheid, zij was het

wel in betooning des Geestes en der kracht, en aldus wilde God zich openbaren. Enkele geschiedenissen, waarin de werkelijkheid daarvan voor mij aan 't licht trad, geef ik hier thans een plaats." Levende in de bewustheid, dat de Heere wist, wie de prediking zouden komen hooren, en dat Hij, de kenner der harten van allen, alleen wist, wat voor hen noodig en goed was, deed zulks mij immer mijne preek afbidden van den Heere, en al was het na uren biddend wachten, of onderzoek der Heilige Schrift; nooit verliet ik mij op eenig onderwerp, dan *na* de bewustheid, dit is het woord, dit wil de Heere, en dit zal mijn onderwerp zijn. Zoo gebeurde het, kort na de opening van ons lokaal, dat ik sprak over de liefde van Jezus, betoond aan Maria Magdalena dat ik voor de volgende predikbeurt bad:

„Ach Heer geef mij Uw weg te kennen. Doe mij spreken naar de behoeften der hoorders, en geef mij een onderwerp. En hoe onaannemelijk het mij ook voorkwam, dat dit Gods weg zou wezen, ik kon maar niet los komen van Lucas zeven, waarin dezelfde zaak behandeld werd als de vorige week. Mijne hoorders zullen zeker zeggen: Hij weet niet anders, was de eerste uiting mijner gedachten als vrees voor eigen roem en eer. Doch wat ik ook bad of dacht, er kwam niets anders. Ik ging, om over Lucas 7 te spreken. Mijn inleidend woord kwam hierop neer: Hoe 't komt weet ik niet, ik moet dezelfde woorden spreken als verleden week. Ik veronderstel, dat hier iemand moet zijn, voor wien dit noodig is, en God dit wil, opdat ook de zoodanige tot Jezus geleid zal worden. 't Was mij niet verdrietig hetzelfde te spreken, en goedsmoeds dankte ik

den Heere bij het einde. Maar!.... daar komt den volgenden dag eene vrouw voor onze toonbank en vroeg: Mag ik mijnheer eens spreken? Nu, mijnheer komt van voor den oven naar voren, en hem worden op zulke eene ruwe manier een vloed van woorden naar 't hoofd geslingerd, als: gemeene ploert, huichelaar, lasteraar en nog veel meer, dat het mij waarlijk voor een oogenblik verbaasd deed zwijgen. Maar wat bedoelt ge dan toch vrouw? Dat weet jij wel, en het zou weer denzelfden weg opgegaan zijn, zoo ik haar niet in de rede had gevallen en tot bedaardheid had aangemaand. Toen vervolgde zij heftig: Ik was gisteren voor 't eerst in je kerk, en schande noem ik het, mij zoo voor iederen aan de kaak te stellen. Over mij alleen heb je 't gehad en dat heeft mijn zuster je verteld, en nooit, nooit zie je mij weer. 't Was mij duidelijk: Voor deze vrouw had ik hetzelfde woord van de vorige week tot onderwerp moeten nemen. De pijn had geraakt, en of het later ook doel getroffen heeft, zal de eeuwigheid zeer zeker aan het licht doen komen.

Dit was echter zeker, dat hoewel ik de zuster dezer vrouw de week te voren in ons lokaal had gezien, door haar aan mij niets gevraagd of gezegd was geworden. Zeer kort daarna stond ik bijna voor een soortgelijke geschiedenis. *Bijna* zeg ik, aangezien ik gespaard bleef voor zulk een ruwen aanval. Een zeker echtpaar onder mijne hoorders had zich den avond te voren zoo allerellendigst door boosaardigen drift laten vervoeren, dat ze er toe gekomen waren, elkander af te ranselen. Toch gingen ze samen ter kerke! En wel in ons lokaal. En hoewel de vrouw geen enkel bewijs hiervoor had, zoo verweet zij toch bij tehuiskomst aan hare

man: Dat heb jij aan hem verteld! — Want hoe kon hij het anders weten? — De man vertelde mij later met diepe schaamte het gebeurde. En ook hoe treffend de prediking hun toestand geschetst had als was deze alleen voor hen bestemd.

Hoe menigvuldig werden de ervaringen op, dat gebied door mij gemaakt! — Waar de een met toorn vervuld, mij hierdoor belaagde en haatte, zoo werd dit voor anderen tot ware bekeering. Zoo ontglipte het mijne aandacht niet, hoe eene jonge vrouw, kort na 't begin der prediking, reeds bij hare eerste komst in ons midden, de kracht van het Evangelie zeer diep gevoelde in hare ziel. Mijne ziel verheugde zich, haar van week tot week weer te zien, doch meer nog door de verwachting, dat ook zij *tot bekeering zou komen*. Gods getuigenis bleek dan ook voor haar een scherp-snijdend zwaard. En hoewel de verbrokenheid harer ziel, door mij duidelijk werd gezien, zoo hield ik mij toch, *in hare oogen*, alsof ik in haar weinig belang stelde. Trouwens ik zag wel, dat haar voet geplaatsd was, op den Koninklijken weg. Want warsheid van zelfvertrouwen, en diep gevoel van zonden werd door mij als in hare oogen gelezen. Nu was ik voor geen zaak meer bevreesd, dan voor toereiking van den troostbeker *voor* volkomen de les geleerd was: *Hopeloos verloren!* — God heeft echter Zijn licht laten doorbreken en tot prijs Zijner genade, werd deze ziel meer en meer bevestigd in de waarheid van het evangelie, zoodat, na bangen strijd, het woord des Heeren voor haar waarheid werd: Ik wil barmhartigheid, en geen offerande! Dit was er *een*. En gaf mij nieuwen moed. Reeds een in waarheid arme zondares, in de liefde van Jezus gelukkig, en

met liefde jegens Hem vervuld, dat deed mij hopen, op een rijken oogst.

En hoevelen mij ook in deze 25 jaren verlieten, zij bleef, en geniet nog altijd voor hart en huis, den rijken zegen van Gods Woord, ook waar het luidt: De Godzaligheid is tot alle dingen nut, hebbende beloften, zoowel voor dit tegenwoordige, als voor het eeuwige leven. Ook had ik een hoorderes, die door niemand ooit werd gezien. Eene jonge vrouw „een lichte meid,” zooals men het noemt, bij onze bureu, in het bordeel in de banden der zonden geketend, wist elken Donderdagavond haren intrek te nemen op zekere plaats, staande recht tegenover de deur van ons lokaal, en slechts daarvan gescheiden, door een straatje van anderhalven meter; zij hoorde *daar* voor korteren, of langeren tijd, al naar haar dit mogelijk was, de prediking van het Woord des Heeren: tollenaars en (hoeren) gaan de vrome Farizeën *voor*. Welk een ongelukkige! En welk een plaats diende haar tot kerk! en dan nog wel om aanstonds in hoerengewaad, zich te moeten beijveren, om anderen te verleiden, en zich zelf aan de zonde der onkuischheid te moeten overgeven. En dat — met een ontwaakt geweten! — Wat bitter lijden! Toch bleef ik voor een tijd van dit alles onkundig. De slavernij werd echter voor deze ziel onuitstaanbaar, en het schuldgevoel voor God steeds pijnlijker, zoodat openbaar *moest* worden gemaakt, wat daar omging in haar binnenste. Zij nam daartoe den moed onzen winkel binnen te komen, haren nood te klagen, en te smeeken om raad en hulp.

Ik stelde daarop aan haar voor, hare opname te verzoeken in de Heldringsgestichten te Zetten. En na enkele

dagen kon aan haar de blijde tijding worden gebracht: Daar is plaats, ook voor u. Een oogenblik dacht ik: zij zal toch haar leven bestendigen. Maar neen! — op haar ingebrachte bezwaren dat huis niet te kunnen uittreden van wege hare schulden, was mijne aanbieding om deze voor mijn rekening te nemen, haar een waarlijk blijde tijding. Zij kwam op vrije voeten. En nooit zagen mijne kinderen meer verwonderd op, dan toen deze gast in haar wonderlijk costuum aan onze tafel zat. Daarna vergezelde ik haar naar den trein, en zag met dankbare blijdschap deze Maria G. heengaan om onder den adem van het Woord des levens te Zetten te vertoeven. Menige brief, dien ik later van haar hand ontving, getuigde van werkelijke boetvaardigheid. En wat mij de kroon op dat werk van des Heeren Woord, helder te aanschouwen gaf, was het getuigenis van Ds. Pierson, geschreven in een zijner verslagen. Niet onaardig was voor mij de wijze, waarop de waardin van 't door deze meid verlaten huis zich op mij zocht te wreken! — Ik was nauwelijks van het station teruggekeerd of daar komt ze aan! En met groote oogen, en brutalen mond, schreeuwt ze mij toe: Wil je al mijn meiden hebben? — Ik hield mij, als begreep ik volstrekt niets van deze boosaardige bedoeling, en zeide zoo onnoozel mogelijk: Als uw meiden allen willen, wat Maria wilde, en ook naar Steenbeek wenschen heengeleid te worden, zegt hun dan, dat ze allen voorloopig bij mij kunnen binnentreden. Maar ze begreep mij, en ging heen. Zoo werd den duivel ziel na ziel ontroofd. En wat ook werd verzonnen en aangewend om mij den arbeid onmogelijk te maken, door de lieden tegen mij op te zetten, toch breidde de arbeid zich uit,

en werd ze door God gesteld tot bekeering ten leven voor menige ziel. En al werd ook door mij met droefheid gezien, dat eenigen met een *waas* van Godzaligheid overtrokken, en onder het snoodst bedrog mijn arbeid begonnen tegen te werken, toch werden *anderen* getrouwe belijders van Jezus, en medearbeiders in Zijnen wijngaard. En wat mijzelve betreft: ik bleef steeds gelooven: De Heer heeft mij gezonden, om het Evangelie te verkondigen. Geen Kerk, geen gemeente, geen merk van welke keur of kleur ook, maar Jezus' naam en de Zijne *alleen*. Mijn werk was de menschen tot Jezus te brengen. Nooit is dan ook mijne prediking bevonden, als te zijn naar den mensch, of geschikt voor hem, die te hoogmoedig bleef, om zich te willen laten vernederen. Wie niet waarachtig als zondaar, zijn eigen leven leerde beweenen, kon van mij de vertroosting van deelgenoot der hemelsche erfenis door de vergeving der zonde, niet ontvangen. En hoe ook deze prediking, den eigengerechten een ergenis, en den wereldwijzen een dwaasheid is, toch blijf ik mij bewust, dat geen menschenkind, in Gods genade, door Jezus bloed verkregen, gelooft, tenzij hij waarachtig door 't licht des Heiligen Geestes bestraald, tot ootmoedig besef van schuld en onwaardigheid komt en in verlegenheid leert uitroepen: Wat moet ik doen, opdat ik zalig worde, en tevens, waar het geloof tot volkomen rijpheid gekomen is: Bij mij *onmogelijk*. Juist dan openbaart zich de Heiland en vervult Hij de beloften des Heiligen Geestes. Hierdoor dan ook wordt Zijn naam verheerlijkt; de Zijne *alleen*. *Zoo velen*, als door den Geest van God geleid worden, — *zoovelen* zijn kinderen Gods. — En zoovelen als er kinderen zijn, zijn ook erfgenamen Gods en medeërfgenamen van

Christus. *Erfgenaam*, wordt men uit kracht der geboorte, niet door waardigheid, al wordt die waardigheid vermeend te bestaan uit zoogenaamde echte belijdenis, of in tal van levensveranderingen. Des doods schuldig! En aan dit vonnis kunnen de hartsveranderingen niets afdoen. Want de *natuur* is verdorven, — en daarom buiten staat ooit iets voort te brengen, dat waarde zou bevatten in Gods oogen. En wie ooit zegge: *Ik* ben bekeerd! dat hij dan ook zegge: ik ben vernietigd. En wat ik leef, dat leef ik Christus, die mij liefheeft, en zich zelven voor mij heeft overgegeven.

En nu zijn daar 25 jaren voorbijgegaan, sinds den dag, dat des Heeren woord mij tegenklonk: Gaat dan heen! En Gode zij dank, steeds kon ik heen gaan, mij vastklemmende aan des Heeren belofte: Ik ben met u. Altijd had ik noodig vóór de prediking van den Heer te smeeken: Vervul toch aan mij Uw woord: Ik ben met u! En was er, wat mij maar al te vaak gebeurde, een zware strijd te strijden, dan wist ik gelukkig, dat er geschreven stond: Alle *dagen*, ook tot den laatsten toe! Wat de duivel ook vermag, en hoe brutaal hij ook durft aanvallen, voor een: „Daar staat geschreven,” is hij immer gaan loopen. Nimmer ben ik heengegaan met een klaargemaakte preek, ook niet in gedachten. Jaar in en jaar uit, was en bleef mij de prediking des Woords, een arbeid in diepe afhankelijkheid, van de leidende hand des Heeren, altijd smee-kende: Geef, o Heer, woorden, en ook vrijmoedigheid, om ze uit te spreken.

Hoe menigmaal ook door allerlei tegenwerking door den duivel als gemarteld, en hoe soms als door een doo-

delijken angst aangegrepen, zelfs, dan als ik mijn plaats op den kathedr reeds had ingenomen, *nooit*, neen *nooit* heeft hij mij kunnen verwijten, al verweet hij mij ook nog zooveel, waarbij ik zwijgen moest, nooit heeft hij den moed gehad te zeggen: Waar zijt gij nu met uw: „Ik ben met u.”

Geloofd zij de naam des Heeren Jezus, welke mij nooit beschaamd deed uitkomen, maar altijd Zijn Woord bevestigde. En ware dit ook niet het geval geweest, nu ja wellicht ware ik *een* keer als prediker opgetreden, doch dan ook zeker om mijn laatste woord uit te spreken. Geleerdheid was nooit mijn deel, en veel minder had ik wetenschap. Vrijmoedigheid was mij te eenen male vreemd. *Schrijven*, was voor mij den Heere het werk uit de handen nemen, en 't mij beter toe vertrouwen, dan Hem, om het volk te zeggen wat tot hunnen vrede noodig was. Voor studeeren kon ik geen tijd vinden. Hoewel te dezen opzichte, mij eenmaal duidelijk gemaakt werd, dat door mij, hoewel mij zelve daarvan onbewust, wel degelijk gestudeerd werd. 't Was namelijk op een Zaterdagavond, tijdens den bouw onzer nieuwe school, dat ik als gewoonlijk bad: Och Heere, geef mij Uw woord te verstaan, en zeg mij wat Gij het volk wilt doen hooren. Maar ach! Ik kon mijn arm hart niet bij het woord of werk des Heeren houden.

Van Maandag tot Zaterdagavond was mijne geheele ziel als begraven geweest onder hout en steen, en niets dan bouwen en sjuuwen vervulde mijn hart en gedachten. Hoe stond ik verbaasd en verlegen! Hoe zou ik mij uit al die zware steenen loswerken. Geen enkele gedachte voor de prediking was in mij overgebleven, en voor altoos leerde

ik daardoor verstaan het verschil tusschen studeeren, en een doorlopende studie in het leven. En wat mij duidelijk werd, was dit: Altijd vervuld te zijn met de belangen van des Heeren werk en mij zelve onbesmet van de wereld bewaren moet mijn eerste zorg zijn en blijven. Is dit mijn deel, zoo heb ik niet noodig om te studeeren. Terwijl op de vraag: Studeert dan gij niet? geantwoord kan worden: Ja! en wel van Maandag tot Zondag steeds door.

Daardoor heb ik kunnen prediken en zijn er krachten geoefend.

Honderden, zoo niet duizenden, hebben in den loop der jaren mijne prediking gehoord. De toegang tot het lokaal was steeds vrij. Nooit werd er bij de prediking gecollecteerd. Ook de zitplaatsen werden niet verhuurd. En toch was komen en gaan bij de meesten het geval. Sommigen hadden genoeg bij de eerste maal. Anderen hielden langer vol, doch 't was bij de meesten: Deze rede is hard, wie kan dezelve hooren! Toch waren er enkelen, die zich blijvend om mij heenschaarden, en wilden belijden: Wij hooren van u de woorden des Eeuwigen levens. Ook stond de evangelieprediking behalve aan zijne vele bestrijders daar buiten, voortdurend aan de vreeselijkste bestrijding binnen in mij bloot. Eenmaal zou het bijna den booze gelukt zijn, mij van den preekstoel terug te houden. Dat *bijna* was echter slechts voor mijn gevoel, maar geenszins naar den wil des Heeren. Had Jezus ook niet voor mij gezorgd, door over mij te waken, en voor mij te bidden, mijn geloof zou zijn opgehouden, want schrikbarend hebben de machten der hel mij geschokt in zake de prediking des Woords. En hoewel daardoor mij somtijds de vreugde bereid werd om te ver-

staan, dat mijne prediking de hel in beweging bracht — en de haat des Satans mij een zeker bewijs was, dat de arbeid uit God, en hem tot schade was, toch was daar eens een dag, dat ik bijna viel, en zelfs reeds meende gevallen te zijn. Wee mij, zoo ik het durfde ondernemen nog eenmaal het spreekgestoelte te beklimmen. Wat was het mij bang en duister in de ziel. Voor mijn Bijbel neergezeten, en in stille gedachten daarheen lezende, nader ik de geschiedenis der verspieders naar het land der belofte uitgezonden. Bij hunne mededeelingen en het oordeel daarop volgende stond ik stil. Zonder het te vermoeden, en ook zonder dit te kunnen verhoeden dringt zich des Zaterdags met kracht de gedachte aan mij op: *Zulk een prediker zijt gij!* En werkelijk, ik gaf toe. Ik bemerkte den vijand niet, doch zag hierin een oordeel Gods! dat mij naar ik meende aangekondigd werd. Wat moest ik beginnen? De deuren sluiten? O, ik wierp mij voor Jezus neder, mijn geheele geschiedenis droeg toch het kenmerk van Zijne vriendelijke leiding. Had ik het volk misleid, o, dat mij alsdan vergeving mocht geschieden, en wijsheid geschonken mocht worden! Ten einde raad en in grooten angst, worstelde ik met God. Wat moest ik doen? Daar komt plotseling de gedachte in mijn ziel: Wee mij! indien ik het Evangelie niet verkondig. Afgemat en moede begaf ik mij ter ruste, en sliep ook tot aan den morgen. Ik zou en moest prediken, ik kon niet anders. De strijd was hevig totdat op't ootmoedig smeecken, om des Heeren woord te weten voor dien morgen, mij in de ziel klonk: Hoevele brooden hebt gij? Natuurlijk was mijn korte antwoord: „Niet een o Heer!” 't Werd mij duidelijk: over dit woord moest ik pre-

diken over Jezus als de Ontfermer, en als de Machtige om door ontferming te voeden, al wat hongert. Ik ging dus heen, en: *Ik ben met U*, werd ook dezen morgen gevonden. Ik at en gaf te eten, en hield over, en loofde God. — Ik had leeren verstaan, meer nog dan ooit te voren: God heeft mij tot dezen arbeid geroepen, en immer bekrachtigd en al beraamde ook de Satan middelen, ja, bouwde hij muren, en groef hij grachten, om den weg naar de harten der zondaren, zoo 't maar kon, mij onmogelijk te maken, het: „Gaaf dan heen,” bleef mijne roeping, het: „Ik ben met U,” bleef mijne sterkte. Na ons lokaal twee jaren gebruikt te hebben, bezwaarde het mij, dat het slechts voor prediking en Zondagschool gebruikt werd. Het aan te moeten zien, dat ons gebouw de geheele week doelloos stond, werd mij bepaald ondragelijk. Daar kwam ik op de gedachte: Kan er geen bewaarschool in gehouden worden? Een korte samenspreking met een broeder uit H. had ten gevolge, dat mij geld werd gegeven tot aanschaffing van het noodige ameublement, en al spoedig werd eene juffrouw aangesteld. 't Was de 4de Maart van 1871, dat de opening plaats had en de zes en vijftig beschikbare plaatsen, allen door kinderen, tusschen drie en zes jaren oud, werden ingenomen. Het duurde slechts een korten tijd of wij moesten reeds kinderen afwijzen, tenzij wij de kleine ruimte tusschen lokaal en woonhuis gebruikten voor vergrooting der school. De opbrengst der collecten bij de prediking in de bus geworpen, maakte het mogelijk tot het laatste te besluiten. Maar nu werd het slimmer dan ooit te voren. Overal verspreidde zich de tijding: De school is vergroot! En 't was, als regende het

kinderen. Niet minder dan tweehonderd dier kleinen hadden wij ons laten opdwingen, en 't was noodig geworden, dat ik ook zelve aan den arbeid deel nam. Ik werd dus bewaarschoolonderwijzer, en nu was het: vóór acht uur 's morgens bakken, van negen tot vier uur 's namiddags schoolhouden, om daarna den arbeid in de bakkerij, de administratie, en den arbeid voor eigen gezin te bezorgen. 't Is waar: dat ik mij wist te vereenigen, met den profeet Jeremia, als hij zegt: Het is goed voor een man, als hij het juk in zijne jeugd draagt, maar toch: Het werd mij te zwaar. Honderd en twintig kleine kinderen beheeren en leeren, waarvoor ik persoonlijk eene ruimte bezat van 38 vierkante meters en naast mij het soms oorverdoovend geschreeuw der 80 kleinen, aan de Juffrouw toe betrouwd, slechts door een duims beschot van mij gescheiden, maakten mij spoedig zoo moede, dat ik besluiten moest, de school te verlaten, of het bakkersbedrijf neer te leggen. Niet zoo spoedig was deze kwestie tot een goed einde. Ik kon mijne broodwinning niet missen en de kinderen kon ik ook niet wegzenden. Een tweede juffrouw konden wij niet bekostigen. En kinderen bij kinderen aanstellen, dit kwam met mijne beginselen niet overeen. Eindelijk meende ik het gevonden te hebben. Ik had namelijk becijferd, dat door broodverkoop, het onderhoud voor 't lichaam nog wel zou gevonden worden, al hield ik op het zelf te bakken. Mijn kinderen konden dit aan de afnemers bezorgen, en ik zou in de school kunnen blijven. En zoo legde ik dan ook het bakkersbedrijf neder en wijdde mij geheel aan de belangen der jeugd in de bewaarschool. Dit was naar mijn hart. En hoewel ook eenigen tijd later mij ten duidelijkste bleek, dat mijne

becijfering foutief was geweest, in zake mijne financiën, en ik waarlijk, wat men wel eens noemt doodarm werd, en somtijds voor een failliet vreesde, toch was mij deze arbeid een oorzaak van groote blijdschap, zoo dikwerf wij bij stervende kinderen, de kinderlijke eenvoudigheid des geloofs vonden, waardoor deze met vreugde, en verlangen naar Jezus de aarde verlieten. „God heeft mij gelukkig ook weder uit alle financieële nooden gered.” Maar 't werd mij toch onmogelijk om zoo voort te gaan. Ons kindertal met die der Zondag- en zendingschool te zamen, vormden een legertje van vier honderd. 't Gebeurde bij 't openen der deur dikwerf, dat de kleinen als erwten uit den zak naar buiten tuimelden. De atmosfeer bleek, en voor hen, en voor ons schadelijk te zijn wat vrijmoedigheid gaf, om om ruimte te bidden. Een nieuwe offerbus, geplaatst aan de ingang der school, en waarop de woorden: „Voor de Nieuwe School” kondigde het genomen besluit aan. Door advertentiën in Christelijke bladen, en verzending van een circulaire baande deze tijding zich een weg door heel ons land. En dag bij dag kwamen de meest moedgevende antwoorden mij in handen, zoodat binnen één jaar een plek gronds van zes honderd vierkante meters kon worden aangekocht, en wel in een der volkrijkste buurten der zoogenaamde Nieuwstad. Daar zou de nieuwe school verrijzen. Ja! Als er geld genoeg was. Tenminste zooveel, dat het geacht kon worden uitvoerbaar te zijn. De Heere was ons genegen ook in deze zaak. Een brief werd mij, toen de grond betaald was, met een gift van duizend gulden met bijschrift: „De voorwaarden van teruggave zijn: Nu niet. Dan niet. Nooit niet.” En behalve deze rijke gave nog

zoovele kleinere sommen, zoowel uit onzen' kring, als van vrienden daar buiten, dat weldra bestek en teekening gereed gemaakt konden worden. Steen, hout en kalk, werd door mij aangekocht. Twee metselaars en een timmerman werden door mij aangesteld. Het opzicht zoowel als de omloopende arbeid werd door mij, en sommigen mijner vrienden verricht. Een flink lokaal, met zeer ruim erf tot speelplaats, werd ons ten deel. En reeds den 20sten Juli 1879 werden, na circa 10 jaren in de engte te hebben verkeerd, onze voeten in de ruimte gesteld, en kon dit gebouw in een openbare samenkomst tot Evangelieverkondiging ingewijd worden om alzoo ook voor de menschen te belijden: God heeft groote dingen aan ons gedaan, dies zijn wij verblijd. Een flink getal hoorders vernieuwde mij, trots blijvenden strijd den moed. En evenals voor 10 jaren in ons eerste lokaal, was ook hier het eerste woord: Alzoo lief heeft God de wereld gehad. Joh. 3:16. Den volgenden dag werd er op feestelijke wijze aan onze 200 bewaarscholieren, en 's avonds aan onze 70 brei- en naaistertjes, een ruime plaats gegeven.

Onder al deze bezigheden was het mij gelukt, gedurende de zes wintermaanden in een klein gehucht, op een uur afstand van onze plaats, een huisje in huur te nemen, waar één avond in de week voor tal van hoorders door mij met zegen het Evangelie der genade des Heeren Jezus werd verkondigd. Den volgenden winter trok ik heen naar de Anna Polowna Polder, en altijd weer met dezelfde hope: Zijn woord zal niet ledig tot Hem wederkeeren, maar doen wat Hem behaagt. Tot dat ook hier, en voor de nabijzijnde gehuchten, een Evangelist werd gestationneerd. Tal van verblijdende, doch gelijk altijd in deze wereld, ook vele

bedroevende geschiedenissen, werden in deze jaren doorleefd. Ik weet dat voor velen — mijne prediking een oorzaak van deelgenootschap aan de erve der Heiligen werd, waarvan sommigen ook medearbeiders werden, en mij stof tot danken bereidden, terwijl anderen te vroeg de school ontliepen, in waanwijsheid heengingen, en schipbreuk leden in hun geloof. Wederom anderen, en daarvan is het getal niet het geringste, kwamen, zooals het zich althans voor 's menschen oog laat aanzien, tot achting voor ons, en hoogachting voor het Evangelie, doch lieten steeds tevergeefs uitzien naar de merkteekenen, van een berouwvol zondaarshart, en wat daar mede gepaard gaat, dat is: de inwoning des Heiligen Geestes. 't Is mijne ervaring geweest, sinds jaar en dag, dat zij, die meenen lief *te hebben*, het stilzwijgen bewaren, als het er op aan komt te belijden, dat zij bemind *worden*.

En omgekeerd, dat zielen, die wegsmelten in aanbidding voor God, van wege de liefde hen betoond, nooit over eigen liefhebben roemen, maar altijd over zichzelf onvoldaan zijn. Voor mij echter is het nog altijd: Gaat dan heen! En predikt het Evangelie: Ik ben met u! al de dagen, ook tot den laatsten toe. En al deze jaren door deed de Heere God mij ervaren den grooten rijkdom van Zijne goedertierenheid, gaande ook over alle belangen mijner levensbehoeften, zoo wel voor het lichaam als voor het leven. Zijne daden zijn mij steeds gebleken wonderbaar te zijn, in, en tijdens mijne 25 jarige loopbaan in den dienst des Evangelies. Immers had ik bij de opruiming mijner bakkerij, in de berekening voor mijn levensonderhoud misgezien. Daarbij werd mij mijne goede vrouw door den dood ontnomen en bleven

mij behalve mijne zes kinderen, vele onvoldane schuldbrieven over. Ik zat dikwijls diep te zuchten en smeekte om uitkomst. En ziet wat gebeurt! — Geheel onverwacht en ook ongedacht, kwam een mijner vrienden mij mijne woning te koop vragen. Ik verkocht mijn huis. Spoedig zat ik daarop weder tusschen steen en hout, en bouwde voor ons nieuw lokaal, een woon- en winkelhuis, en behield als overschot niet minder dan vier en twintig honderd gulden tot betaling mijner rekeningen.

Rust mijn ziel, uw God is Koning, klonk het toen uit volle borst. Goedsmoeds kon de arbeid worden voortgezet, ofschoon ik wel inzag, dat wij geene genoegzame inkomsten voor ons onderhoud ontvingen.

Tot overmaat van onbegrijpelijkheden ontmoette ik in dezen tijd een jonge vrouw, en wel onder zulke treffende overeenstemming, met meermalen uitgesproken gebeden, dat het in mijne ziel klonk: Deze geeft u de Heer tot eene vrouw. Toch kwam het mij zoo niet goed voor. Ik smeekte hiervan verschoond te mogen blijven. Maar neen, 't baatte niets. Eindelijk gaf ik toe en weldra was ik hertrouwd. Een goede vrouw is een gave Gods, bleek mij eene volkomen betrouwbare waarheid te zijn. En gelukkig als wij waren, vreesden wij geen bezwaren. Toch bleven deze niet uit. Want het bleek al heel spoedig waar te zijn, dat mijne vrouw een vruchtbare wijnstok was. En de gedachte: daar konden nog wel zes kinderen ter verzorging bij komen, bleek niet ongegrond. *Eene* zaak stond echter bij mij vast. En deze was: 't Was *mijn* wil niet geweest. Wel, was het *mijn* wil *geworden*, dewijl 't gebleken was, Gods wil te zijn. Gods weg is in de zee! O, hoe menigmaal had ik dit niet

ervaren! En jaar en dag reeds had ik gepredikt: Het licht komt uit de duisternis, en het leven uit den dood. Dit was zelfs hoofdzaak in al mijn prediking geweest, en toch was het niet zonder vreeze, dat wij gaandeweg den achteruitgang onzer financiën gevoelden. De vraag, wat hieraan te doen, konden wij alleen beantwoorden, door in stil gebed den Heere alles te kennen te geven, en licht ook, in deze van Hem af te smeecken. Geloovende, dat alle dingen medewerken ten goede, bleven wij wachtende op Hem. Had de Satan geweten, dat de ellende, ons in dien tijd door hem berokkend, ons de deur zou wijzen, waarachter *in letterlijken* zin, onze nooden vervulling, en meer dan vervulling zouden vinden, zoo had hij ons zeker gaarne met rust gelaten.

Zoo gebeurde het, dat wij samen gekomen waren om te bidden, dat opeens een vreeselijk gegil, en geroep van moord, ons door de ziel sneed, en deed trillen tot in 't gebeente toe. Ik sprong van den kathedr, en door een draaiende ruit, zag ik den onverlaat, met van bloed druipende vingers staan voor onze ramen, terwijl zijne bijzit brullende ter aarde lag.

Onze prediking moest worden gestaakt, en weldra was politiemacht ter plaatse. Welk een ellende! En waar deze buurtjes ons al zoo menigmaal tot groote moeielijkheden waren geweest, stond ik nu bepaald voor de vraag: Hoe zal daar een einde aan worden gemaakt?

Ik begaf mij op weg, naar den eigenaar dezer woningen, drie van dat soort onder een dak, en begon met de meeste bescheidenheid dezen in te lichten omtrent den overlast, ons aangedaan, en hem te verzoeken, deze lieden de woning

uit te zetten. Doch de eigenaar zat met deze woningen opgescheept, en gebruik makende van de ellende, die zij ons bezorgden, stelde hij mij voor: Koopt ze, dan kunt gij zelf daarover beschikken. Koopen? — Ja, dat was wel goed. Maar vanwaar de koopsom? En dan, wat moeten wij met deze woningen doen? Ik kwam thuis en sprak er met mijne vrouw over doch de groote kwestie was en bleef: het geld.

Nu, zeide mijne vrouw, mijn..... zal het ons wel willen voorschieten, en weldra was de koop gesloten.

Daar ging licht op. Mijne zeventienjarigen zoon fungeerde als bakkersknecht, en reeds lang was zijn leven mij veel te veel een leven van slavernij, en nu kwam mij voor: in deze woningen en op zijn naam een bakkerij op te richten.

Ik dacht bij de oprichting bijna uitsluitend aan de belangen van mijn zoon.

En wie zou het vermoed hebben? Hier plaatste ik een oven, en hierin werd brood gefabriceerd, en zoo groot werden Gods barmhartigheden, dat weldra niet minder dan 30 zak graan per week aan brood werd verkocht. Dit stelde ons natuurlijk gerust, al zou zelfs nog een heel dozijn kinderen ons worden toebetrouwd.

Wat zal ik, met Gods gunsten overlaân, dien trouwen Heer voor Zijn gena vergelden? Onuitsprekelijk zijn Zijne goedertierenheden, en onbegrijpelijk is Zijne wijsheid.

Al steeg ook daarna mijn aartsvaderlijk erfdeel tot negen dochters, behalve acht zonen, wij hadden voor allen overvloed. Ja behielden over, zoodat we ook nog konden uitdeelen aan behoeftigen. Dit kwam mij goed te

stade bij het huisbezoek, waartoe velerlei gelegenheden zich
voor deden.

Zoo redde God, uit 't bangst gevaar
En toonde Zijn genade
Het meest, als niets dan groot bezwaar
Mijn ziel had overladen.
Zoo zorgde God, en zorgt nog steeds
Voor ziel en lichaam beide
Voor mij, voor ons, voor 't kindertal,
Waarmee Hij ons verblijdde.

IN HET STERFHUIS.

In tijden van welvaart, en in dagen van gezondheid, kan het Evangelie en de prediker best worden gemist, en niet zelden ook worden bespot. Maar!.... Bij ziekten en dood! Dan wordt om hulp geroepen. Zoo werd mij, ik weet niet hoeveel malen, maar zeer menigvuldig, de uitnoodiging gedaan ten sterfhuize te komen, op den dag van ter aarde bestelling. Iedereen wist het: Breet weigert niemand. Of het dag is of nacht, bij ziekten of begraven, hij komt altijd. Een dier menigvuldige bezoeken aan sterfhuizen, geef ik hier een plaats. 't Was nu wel niet rechtstreeks in een bordeel, doch het scheelde maar weinig, dewijl deze lieden bordeelhouders tot hunne boezemvrienden hadden. En deze lieden noodigden mij, een Evangelist, die tevens ook broodbakker was, om mede een hunner dooden te begraven? Ja, dat was zoo. Voor zoover ik kon nagaan, was het volgende hiervan de oorzaak. Wij woonden deur aan deur. Op zekeren dag, terwijl de man afwezig was, liep de arme herbergier-

ster, als een bijna wanhopige te zoeken naar de dienstbode, een flinke 2 à 24 jarige meid, doch de angst deed de waardin tot alle plaatsen doordringen. En jawel, het was niet zonder reden, zij opent de monding van den put, en! . . . Daar ziet ze hare dienstmaagd tot den hals toe in het water, en dat in dien engen put. Hoelang had die wanhopige meid daarin vertoefd? Blauw, en bewusteloos, als ze was, had zij slechts haar hoofd achterover te neigen, om het leven te doen eindigen. Help! help! zoo klonk de angstkreet over de erven der bureu. Aanstonds waren drie, vier vrouwen bij den put. Maar ach, de put is diep, en 't schepsel verroert geen vin, wat raad!! — Ik had niets gehoord, daar ik juist in den trog stond, doch daar klinkt het uit alle macht Breet!!! En barrevoets sta ik aanstonds voor den put. Ik bemerkte wel, dat het vermogen om te grijpen voor haar niet meer bestond. Dralen van eene minuut zou haar het leven kunnen kosten. Welaan, zoo sprak ik tot de vrouwen, ik zal mijne armen naar haar uitstrekken, en gij houdt mij bij de beenen vast! Maar: *Vasthouden!* Want mijn leven hangt er aan. Tot op mijne dijbeenen hing ik direct in de monding, met mijn rechterarm uitgestrekt naar beneden, terwijl mijne ziel bad: O God, doe mij haar redden van den dood. Nog dieper! En!! — Mijn voorste vinger raakt en haakt in den halsboord van haar hemd. Ik beet mij op de tanden, en een tweede vinger volgt. En geloofd zij God! ze licht, en ik rijds, en waar bovennatuurlijke krachten mij voor dit werk geschonken werden, trok ik haar, niet-tegenstaande zij tot bijna aan de knieën in de modder zat en ongeveer 160 à 180 ponden gewicht telde, naar boven en ook er uit, en droeg haar de woning binnen. Deze ge-

schiedenis bleef deze bureu immer een oorzaak van groote achting jegens mij. Niet langen tijd daarna vernamen wij: De vrouw hiernaast is ernstig ziek. En ik vervrijmoedigde mij zelveu om, oogenschijnlijk uit buurschap, haar te bezoeken, doch natuurlijk met het doel, haar van Jezus te spreken, die zondaren redt. Zelfs nog ter elfder ure! —

Helaas, het was hier te laat! Wel beproefde ik enkele Schriftwoorden, omtrent Gods genade, haar in 't oor te fluisteren, doch alle vermogens waren reeds geweken, en weldra blies deze vrouw den laatsten adem uit. Daar zijn twee dagen voorbijgegaan. En? Daar komt de z. g. lijkbezorger of aanspreker mij uit naam van den herbergier uitnoodigen ter begrafenis. Ik begreep niet zoo dadelijk waar-toe, en daarom stelde ik de vraag: Hoe wil men mij daar hebben? Als drager geef ik mij niet. Als buur heb ik geen tijd te missen. Als Christen, om Gods Woord te spreken, kan en wil ik komen. De man gaat heen, hij komt ook weer terug, en zegt: Neen! Het is om de begrafenis te leiden, zoo als U dat gewoon zijt. 't Was niet zonder schroom, dat ik mij den volgenden morgen derwaarts begaf, want ik kon wel berekenen, *wie*, en wat daar te zullen aantreffen. Immers waren deze lieden geheel buiten de burgerklasse, en ingelijfd bij al wat bordeelhouder of waardin heette. Maar ik bad, en trad binnen. Daar stonden de mij alle bekende vertegenwoordigers der hoerenwinkels met hunne vrouwen rondom de doode! De man der overledene weende luid en bitterlijk. Zoo u het gewoon zijt! was mij gevraagd. Maar daartoe, bleek mij, was de tijd te kort. Daarom in de plaats van rond de tafel of lijk-kist te gaan zitten, een gedeelte der Schrift te lezen, en daaraan mijne toespraak

te ontleenen, stelde ik mij in hun midden, en nam de doode tot mijnen tekst. Daarop begaf ik mij mede naar het kerkhof, en hield een korte toespraak. Maar nu? Teruggekeerd van de rustplaats der dooden, stapten allen het sterfhuis binnen. Ook mij werd een plaats, en wel aan het vooreinde van de lange tafel, aangewezen. De tafel werd onder diep zwijgen gedekt, en allerlei gerechten werden opgezet. Alles was weldra gereed, en hoe groot de vrijmoedigheid dezer lieden gewoonlijk is, zoo zaten allen neder met gebogen hoofden en gesloten mond. 't Bleek mij, dat het voor allen een pijnlijk oogenblik was. Ik stond op van mijne zitplaats, en met de bede in de ziel om wijsheid, opende ik deze stille en plechtige bijeenkomst door te zeggen: Mijne vrienden!! Ja, dat zijt gij immers heden? Hebt gij niet op dezen dag mijne vriendschap gevraagd? Zie, wij zitten aan, aan *eene* tafel, voor denzelfden Bijbel, en gereed denzelfden zondaarsvriend aan te roepen. Ja! wij zijn heden vrienden! gij hebt dit alzoo begeerd. En waarlijk, dit is mij een oorzaak van vreugde, en dank aan God! — Wij zullen eten! Maar ge weet het wel, door mij wordt dit niet gedaan, zonder aanroeping van den Naam des Heeren. Doch voor *wij*! . . . en ik bleef hen daarbij aanzien, gaan spreken tot God, zegt mij, wilt ge mijne vrienden blijven? Of zijt ge morgen weer, wat ge tot nu toe waart en bedacht op eens anders ongeluk? En de genade des Heeren Jezus verleende mij zulk teeder gevoel van barmhartigheid en zoo groote vrijmoedigheid, dat vóór ik bad, mijne toespraak allen deed vergeten, dat wij eigenlijk aanzaten om te eten. Naar heden ik volgens mijne gedachten gissen kan, zaten veertien personen, uitsluitend bordeel-

houders en -houdsters, bijeen, en toen ik sprak over Jezus en Zijne genade, en over hun zondig leven, was daar een zeer groot gewezen, zoowel bij de mannen als bij de vrouwen, wat voor mij op nieuw een bevestiging der waarheid was, dat Gods Woord een scherp zwaard is. Toen bad ik. — Ook at ik van hunne spijsen, en. ja, ook zij aten. hoewel bij oogenblikken in tranen uitbarstende, en soms werd mijn hart zoo geroerd, en week, dat ik mede schreide. Na den maaltijd opende ik mijnen bijbel, en las: En ziet, een vrouw in de stad, welke eene zondares was, zoekende naar Jezus, en verstaande waar Hem te kunnen vinden, kwam en staande aan Zijne voeten, weende! Ziet ge wel, vrienden, ge zijt nu zoover als *die* vrouw, en wacht gij nu ook op dat zegenrijke Woord: Uwe zonden zijn u vergeven? En zal waarachtige liefde voor Jezus vandaag in u worden geboren? . . Ik ben er zeker van, dat uw geweten zegt, dat ik er beter aan toe ben, dan gij. Maar! mij is barmhartigheid geschied, en u wordt die heden gepredikt. Daarna besloot ik den maaltijd met dankzegging, niet het minst voor Gods groote erbarming mij in *zulk* een sterfhuis, en bij zulk gezelschap te hebben gebracht. Daarna ging ik, na allen een goeden handdruk te hebben gegeven, heen, doch vergat niet nog eens te herhalen: Zult gij mijne vrienden blijven? En uwe bordeelen opheffen?

Eens zal de blijde morgen dagen,
 Dat alles treedt aan 't licht,
 En ook zal wis dat Licht gewagen,
 Van 't werk door ons verricht.
 Door ons? O, neen 't was steeds de Heer,
 En daarom ook aan Hem de eer.

IN DE ZIEKENKAMER.

Zonder mij in anderer leed te verblijden, acht ik toch, dat ziekten en smart onder het volk dikwijls gelukkig te achten is, voor den arbeid in het Evangelie. Voor mij althans hebben zij menige deur, en menig hart ontsloten. Het volk toch, hoe goddeloos ook, en onverschillig, weet, ja gevoelt nog altijd: Gods hulpe en Zijne genade is voor ons noodig.

Waar de kerk ten onzent uitsluitend in moderne handen was, ondervond het volk te allen tijde de onverschilligheid hunner predikanten, die, of niet kwamen, of en dit vreeselijke weet ik, dat gebeurde met de arme zielen, die met ernst hunne nooden met het oog op de eeuwigheid klaagden, openlijk den spot dreven. Zoo kwam het dan ook, dat de eene buur, den anderen hielp aan mijn adres. En zeide men soms: Ik durf hem niet te laten vragen. Ik ben Luthersch of Doopsgezind, of ik behoor bij geen kerk, en *nooit* kwam ik in de kerk bij Breet, dan dorst de buurvrouw zich wel te leenen tot boodschapster en sprak:

„Mensch, denkt ge dat Breet daarnaar vraagt? Ieder kan hem roepen, en overal gaat hij heen. „’t Was werkelijk wel iets wonders in mijne oogen, deze menschen te zien handelen, alsof ze veronderstelden, dat ik in een leuningstoel gezeten, wachtende was op bezigheid. Ze wisten zeer goed, dat ik met handenarbeid voor mijn groot gezin het brood verdiende, en dat school en kerk mij dag en avond en altijd door geheel innamen. Ze wisten echter ook, dat bij mij vast stond: Wat ’t zwaarste is, moet ook het zwaarste wegen. ’t Is mij onmogelijk, de vele uren aan ziekbedden doorgebracht in den loop van 25 jaren, mij te herinneren. Ook zou de beschrijving hiervan op zich zelve een lijvig boekdeel kunnen vullen, en hiervoor rest mij geen ruimte, terwijl het ook niet noodig geacht kan worden.

Slechts enkele gevallen wil ik ter neer schrijven. — Mijnheer, zou u zoo goed willen zijn te komen bij Juffrouw... aan de Zuidstraat N°. . . .? Is daar een zieke? Ja Mijnheer, de Juffrouw is gevaarlijk ziek. ’t Was niet in mijne buurt en daarom rees bij mij de vraag: hoe komen ze *daar* aan mij? Spoedig was ik gereed, en weldra bevond ik mij in de ziekenkamer. Daar vond ik eene nog jeugdige vrouw, en aanstonds vernam ik de bittere klacht: Ach mijnheer, ik moet sterven! — Ik heb een hartziekte en daarbij het water. Ik moet daaraan sterven. ’t Was in de woning zeer deftig, en alles had het aanzien, van wat men noemt eerste klasse burgerstand. Ik sloeg een blik van innig medelijden op deze p. m. 40 jarige lijderes, en kon het met mijzelven maar niet eens worden, van welk allooi deze vrouw was. Zij kwam mij zoo verdacht voor. Ik begon met haar te vragen: Hoe is u er toch toe gekomen, *mij* aan uw ziek-

bed te roepen! behoort u niet bij eenig kerkgenootschap? Ja mijnheer, ik ben Luthersch, maar ik heb zoo veel van u gehoord, en daarom liet ik u roepen. Ik liet de gedachte varen wie zij was, en het deed er ten slotte ook weinig toe. Ik sprak haar aldus toe: Gij moet sterven? Ja mijnheer! Kunt u in vrede sterven? Ach neen! En hierop begon deze vrouw bitter te weenen. Waarom weent u zoo? Ach, wat zal ik u zeggen. Mijn vader was een vrome man, hij heeft mij zoo menige goede les gegeven. Maar!! Ach, *nu* moet ik sterven. Hierop verkondigde ik haar het Evangelie van Gods groote zondaarsliefde, en bevond, dat deze ziel daarvoor volkomen rijp was. Een diep gevoel van schuld deed hare oogen van tranen glinsteren, doch waar ik van Jezus sprak, als den Redder van verlorenen, merkte ik, dat hare ziel zich vol belangstelling opende. Verheugd als ik was, deelde ik bij mijne tehuiskomst mijn huisgenooten daarvan iets mede, want waarlijk deze zieke maakte een gunstige uitzondering bij de velen, die door mij bezocht waren. Toch kwam weer de vraag in mij op: Wie is deze vrouw toch?

Bij een tweede bezoek, kon ik niet nalaten weer te vragen: Ik begrijp toch maar niet, hoe u zoo tot *mij* zijt gekomen? En? Na eenig aarzelen, na enkele diepe verzuchtingen begon de vrouw te vertellen. Ze zeide: „Ach mijnheer, toen u nog woonde daar tusschen de groote huizen, dat wilde zeggen bordeelen, en in dat houten lokaaltje predikte, kon ik u altijd hooren spelen op het orgel en zingen, en als ik dan het raam open schoof, hoorde ik veel van uwe prediking. Want weet u, u begrijpt mij wel, daar zat ik als En o! als ik u dan hoorde, dan

dacht ik aan mijn vader, en dan smeekte ik God, mij nog eens daaruit te verlossen. En 't is ook zoo gebeurd. Een zeeman heeft mij getrouwd, en nu woon ik hier sinds.... Daardoor nu kende ik u, en geloofde, u zoudt mij wel willen bezoeken." Ik had iets dergelijks vermoed, en vond nu ook gereede aanleiding, om deze waarlijk boetvaardige zondares op Jezus te wijzen, als de rustaanbrenger voor het zwoegend hart, dat steeds nog werd vervolgd, door een kloppend geweten. Hoewel ik afwezig was, toen zij na enkele dagen stierf, zoo is toch mijne verwachting haar weer te zullen vinden voor den troon des Lams, als eene, die door de stem des goeden Herders uit den doolhof der zonden gered, aan Zijne voeten was neergezonken.

Een ander geval. 't Was reeds laat in den avond, toen een meisje bijna buiten adem geloopt, en roepende: of u dadelijk bij mijn vader wil komen! tot mij kwam. Zonder een oogenblik te toeven, volgde ik dit kind, dat schreiende vooruit liep, op den voet, en weldra stond ik een vreeselijk tooneel gade te slaan. Ik kwam slechts tot in de portaaldeur der kleine woning, waar het zeer groote gezin vreeselijk huilde en jammerde. Ik zag den vader van het gezin staan, met de handen vastgeklemd aan de leuning van een stoel, wit als een lijk, terwijl groote droppels, het geleeke mij doodzweet te zijn, langs zijn aangezicht parelden. Hier was doodsangst en doodsstrijd in al hare verschrikking waar te nemen. Ik wist en durfde ook geen woord te spreken. Ook begreep ik niets van het lijden in zulk een positie. Naast mij stond een marinier, eveneens in angstige spanning, te wachten. Zacht fluisterend vraagde ik hem: wat scheelt deze man? En hij antwoordde: Hij staat op

't punt om te barsten. Hij kan niet wateren! En o, wat bitter lijden zagen mijne oogen en toch, wat hier te doen? Daar vliegt de deur open en eene huilende stem doet ons vernemen: De dokter is niet thuis, en de apotheker kan niet komen. De laatste ster moet eerst verdwijnen om plaats te maken voor de zon des Heils. Ik zeide daarom: de Heere Jezus is wel thuis! En *Hij* kan wel komen! Ik zal het Hem vragen. En tusschen benauwde angstkreten, en luid geweën van allen, baande mijne bede zich een weg naar het hart van Jezus. O, wie beschrijft de verlossing! Nog nauwelijks is het amen uitgesproken, of daar ligt de vader met het aangezicht op den vloer, en roept, onder een vloed van tranen der vreugde: Dat mag verlossing heeten. Ja, terwijl ik bad stroomde den armen lijder het water af, hoewel hij uit eerbied staan bleef op dezelfde plaats. Met dankbare blijdschap in den Heer, mocht ik daarna ook hier het Evangelie van Zijne zondaarsliefde prediken en goedsmoeds wederkeeren

God is een Hoorder der gebeden. Hoe menigvuldig mocht ik dit ondervinden. En daardoor telken male gesterkt, was het mij niet zwaar, altijd vol moed te blijven in den arbeid. Daarbij wetende, dat niemand gerechtvaardigd wordt door de werken der wet, wel door de prediking des geloofs, bleef ook de hope gestadig in mijne ziel, dat ook onder alle bestrijding de vrucht eens zou worden aanschouwd; ware het niet *hier*, althans niet altijd naar wensch, eenmaal toch zeker, zou den naam van Jezus eer en heerlijkheid gegeven worden. Een dergelijke geschiedenis, beleefde ik met eene vrouw.

Te midden mijner drukke bezigheid bij een trog met

roggebrood, werd ik dringend verzocht, bij een stervende vrouw te komen. Altijd komt men, zoo dacht ik, als de dood zich reeds heeft laten gevoelen. Wat ellendig toch. Ik antwoordde, dat ik wilde komen, doch mijn brood moest eerst in den oven. Na een paar uren, dan kan ik bij uw moeder zijn. Ach mijnheer, was, het antwoord, dan is zij gewis dood. De dokter was zoo juist bij ons en zeide: Er is geen hoop meer, wilt ge nog iets bestellen, dan moet ge u haasten. *Een* uur kan uw moeder misschien nog wel leven. Och, als het u belieft, ga toch dadelijk mede. Ik waschte mijne handen, schoot mijn jas aan en ging meê. Ik behoefde toch zoo lang niet weg te blijven. En één uurtje kon allicht worden ingehaald, door alle krachten in te spannen. De zeer armoedige stulp was spoedig bereikt. Behalve de zieltogende vrouw vond ik daar een jongen man, den 20 jarigen zoon en twee buurvrouwen, die bij het bed stonden. Ik voegde mij bij hen, greep de hand der zieke vrouw, en zag haar aan. Niet het minste besef of gevoel was echter meer aanwezig; zij leefde, doch was niet in staat een enkel woord te verstaan. Daarom sprak ik tot de aanwezigen, over het vreeselijke van *zoo*, onverzoend met God de eeuwigheid te moeten ingaan.

Ik zeide hen, dat ik voor deze vrouw niets kon doen. Ik wist wel, wat in hunne harten omging: Zou u niet eens voor haar willen bidden? Maar ik was hun hierin voor, en sprak: *Zóó* te sterven, o dat is ontzettend. Ik wil daarom Gods naam aanroepen, opdat zij weder tot bewustzijn kome, en het Evangelie kan hooren en zalig worden. Ik knielde neder, en ook de aanwezigen knielden om mij heen. Ik bad, en zeide: Heere Jezus, laat deze vrouw heden niet.

sterven. Herstel haar, opdat zij het Evangelie van Uw genade kan hooren. Amen.

Daarna groette ik hen, en spoedde mij heen, naar mijn roggebrood. Ik hoorde dien dag niets van haar toestand. Den volgenden dag vond ik tijd om er heen te gaan. 't Is wonderbaar: men bidt, men hoopt, en? Als des Heeren macht en genade worden gezien, geloofd men bijna zijne oogen niet. Waarlijk daar zit de zoo den dood nabij zijnde vrouw bij de tafel voor 't raam kousen te stoppen. Barmhartig is de Heer, en zeer genadig. Schoon zwaar getergd — deze vrouw was door een jeneverberoerte, tot zoo nabij den dood geweest, — lankmoedig en weldadig. Ja, Hij is groot van goedertierenheid. Op mijn vraag, of zij wel wist, waartoe of ze weer opgericht was geworden, antwoordde zij ontkennend. Niets hadden de man of kinderen gezegd, dan dat ik gebeden had. Daarom gaf ik haar een kort verslag van het doel, waarmede God haar van den dood gered had en predikte haar de onuitsprekelijke genade Gods, om haar te redden, ook van den eeuwiggen dood. God is goed, Hij bewijst geen lust te hebben in den dood des goddeloozen. De zondaar daarentegen is boos, en onbarmhartig jegens zich zelve. Wel ontving ik hier de belofte van de prediking te zullen gaan bijwonen, maar deze werd niet vervuld. De arme vrouw ging wederom aan het drinken, en bij een volgende beroerte verloor zij het leven.

O, vreeselijk ontwaken, als ook door dezulken zal worden *verstaan*, wat al niet door Gods aanbiddelijke liefde, tot hunne behoudenis, door Hem aan hunne zielen werd gedaan. En wie ooit moge twijfelen aan de woorden in

1 Timotheüs 2 vers 4, alwaar wij lezen: God wil dat *alle*, niet allerlei, neen in waarheid, dat *alle* menschen zalig worden, en tot kennis der waarheid komen, neme nota van al den arbeid der goddelijke liefde, en van het vele, dat Hij voor den zondaar doet, zoo bij leven als in sterven. Mij aangaande, het is mij honderden malen aan ziek- en sterfbedden, zoo in gasthuizen, als in het hospitaal der marine, en van den burgerstand, gebleken, dat de reddende liefdehand van Jezus overal zichtbaar is. Zichtbaar in de verhooring der gebeden, en in den samenloop der omstandigheden, als een bewijs, dat het Evangelie des Heeren *waar* is. En al *ware* ook altijd mijne prediking afgestooten op hardnekkig ongeloof, en al zou mijn ziel zich immer teleurgesteld gevoeld hebben in de schoonste verwachtingen, zoo zullen toch mijne lippen, zoo lang er adem in mij is, belijden, dat Jezus niet op aarde kwam, om de zielen der menschen te verderven, niet om de wereld te veroordeelen, maar opdat de wereld door Hem zou behouden worden. Gelukkig dat het Evangelie waarlijk een kracht Gods tot Zaligheid is, voor allen die gelooven. Dat wil zeggen: *Alleen* voor hen, die gelooven. Een zeer verblijdende ervaring mocht ik daarvan opdoen aan het ziekbed van een teringlijderes.

Deze vrouw was wat men noemt doopsgezind. Bij de achteruitgang harer krachten, ontbood zij den dominee, ten einde zijn Eerw. te raadplegen omtrent haren zielstoestand. En gelukkig: aanstonds werd zij met des dominee's bezoek vereerd. Ach dominee, ik ben zoo ongerust, bij de gedachte aan het sterven. Zou u mij iets willen voorlezen, of voor mij bidden? En wat was het antwoord? Wel vrouw, ben je nog zoo dwaas, om je te bekommeren over den

dood, en over een z. g. eeuwigheid? Kom, kom, stel je maar gerust hoor, want dat alles is te eenenmale nutteloos. Wilt u asjeblief maar heengaan, Dominee? U heb ik niet nodig, was haar korte antwoord. De vrouw klaagde daarop haar nood, aan eene buurvrouw, die haar bezocht en zeide: Och, ik wenschte toch zoozeer, dat er iemand was, die voor mij wilde bidden. Deze buurvrouw wist den weg wel te vinden, en zeer kort daarop trad een vreemdeling de ziekenkamer binnen met de woorden: Is het u te doen vrouw, om de vergeving uwer zonden? En wenscht u zalig te worden?

Na enkele mededeelingen omtrent hare teleurstelling met den Dominee, en de oorzaak mijner komst, bleek het mij, dat hier honger en dorst naar Gods genade was. Met groote blijdschap, putte ik voor haar uit de fontein des levenden waters en reikte ik haar de wateren des levens toe. 't Was haar aan te zien, dat het gehoorde haar als Hemelmuziek in de ooren klonk. Zwijgend staarden hare oogen ten Hemel, terwijl een blijde glimlach haar aangezicht verhelderde.

Den volgenden dag haastte ik mij zooveel mogelijk met mijnen arbeid, verlangend haar spoedig te bezoeken. Toch was het reeds twee uur in den namiddag, voor ik mij gereed kon maken, en juist ter zelfder ure komt weer de buurvrouw, doch thans in naam der zieke, met de boodschap, of ik zoo spoedig mogelijk nog eens wilde komen, want zij verlangde zoo naar mij. Met meer dan gewonen spoed snelde ik derwaarts. Hare oogen zagen mij vriendelijk en dankbaar aan en hare lippen bewogen zich. Toch hoorde ik haar stem niet. Ik merkte, dat de levensgeesten uitgeput waren, en zeide haar: Het bloed van Jezus Chris-

tus, Gods Zoon, reinigt van alle zonden. Ja ik sprak en onderwijl was de ziel reeds ontvloten.

Niet den minste doodsstrijd had ik bij haar kunnen bemerken. 't Was mij zelfs moeielijk te gelooven, dat de dood werkelijk was ingetreden. Hier werd dan ook vervuld: Die in Mij gelooft, zal den dood niet zien in der eeuwigheid. Want het Evangelie des Heeren Jezus, had haar gegeven, om op Hem te staren, die sterven wilde, om stervenden het leven te geven. Met blijdschap kon ik deze ziel nastaren. En al behoorden zulke ervaringen bij bezoeken aan zieken ook tot de uitzonderingen, gelukkig dat toch ook *zulke* dingen werden beleefd. Want! Zou ik de ellende gaan beschrijven, die bij zieken werd aanschouwd, en tot welke moedeloosheid mijn hart daardoor soms werd vervoerd, waarlijk daar was aan mijn schrijven in dezen nog niet zoo spoedig een einde.

't Is gebeurd, dat bij 't zien mijner schaduw, een kranke mij gierend en kermend trachtte te ontvluchten. Sommigen krompen ineen van angst, als ik binnentrad, en den naam van Jezus op de lippen nam, zoodat ik zelf van zenuw-aandoening trilde. Toch hield ik steeds vol en wilde den Satan zijn prooi niet laten behouden.

Eén geschiedenis voeg ik hier nog aan toe, dewijl ze zoo treffend de genade des Heeren Jezus, ook over mij zelven openbaarde.

't Was reeds laat in den avond. De Evangelieverkondiging, — 't was op een Donderdag, — was reeds eenigen tijd afgelopen en het weer was koud en guur. Daar komt een p. m. 12 jarige jongen, met de boodschap:

Vader is ziek, of u bij hem wilt komen!

Wat scheelt uw vader, ventje? Hij is ziek! Zoo, is het erg? Doch wat ik vroeg, het korte antwoord bleef: Hij is ziek. Goed! ik zal meegaan. Waar woont ge? In de Vischstraat. Kom, dan gaan wij samen, gij kunt mij dan den weg wijzen. Wij kwamen spoedig in de Vischstraat. Een wonderlijk gevoel maakte zich van mij meester. Bang was ik niet, en toch, het was mij, alsof mij inderdaad iets buitengewoons te wachten stond. Daarom beval ik mij dan ook meer dan gewoonlijk in de hoede des Heeren aan.

Die jongen was zoo terughoudend en vreemd, dat ik moest denken: Daar zit bepaald iets achter. Hoewel onbevreesd voor hetgeen komen zou, bad ik den Heer mij nabij te zijn, vast geloovende: hier is kwaad te duchten. Daar is de deur! zeide de jongen. Maar hij roerde ze niet aan, liep eenige schreden verder, en bleef daar staan. Natuurlijk werd mijn angstig gevoel daardoor niet minder en 't spoorde mij aan tot waakzaamheid en ernstig gebed. Ik vatte daarop de kruk der deur, doch daar 't slot blijkbaar verlopen was, ging de deur niet spoedig open. Daardoor werd den Satan daarbinnen tijd gegeven, zich met spoed achter de deur te posteeën. Dit was zoo stil in zijn werk gegaan, dat ook het minste niet door mij kon worden gehoord. Nog eens gedraaid, en zie de deur ging open. Gelukkig, dat mijn gevoel mij gewaarschuwd had. Daar staat in de geopende deur, vlak voor mij, een vreeselijk verwoede kerel, bijna geheel naakt, en terwijl zijn ruwe haren hem over de oogen hingen, strekt hij in minder dan een oogeblik zijn gespierden arm met gebalde vuist, naar mij uit, en schreeuwt met duivelsche woede mij toe: Ik kom in den naam van Beëlzebul. Maar de Genade Gods was over

mij. Met denzelfden spoed gaf ik ten antwoord: En ik kom in den naam van Jezus Christus! Met dit woord zette ik hem den vinger op zijn ontbloote borst. Ik stapte op den drempel, en hij trad achteruit. Met den vinger op zijne borst uitgestoken, volgde ik hem, tot hij aan zijn gewone zitplaats was genaderd. Dood bedaard ging hij zitten. Ik zag hem slechts in zijne oogen en sprak niet. Daar valt hij voor mij op zijne knieën, vouwt krampachtig zijne handen, en prevelt eenige onverstaanbare woorden; doch ik beval: Sta op, mij moogt ge niet aanbidden. Hij stond op. En mij met een angstigen blik aanziende, vroeg hij. Bid voor mij! waarop ik antwoordde: Ik wil aan des duivels verzoek niet gehoorzamen. Heden zal ik voor u niet bidden. Ik zal u zeggen, wat ge doen moet. Gij gaat onverwijld naar bed! — En!! Je komt er niet uit voor morgen, als het dag is! begrepen? En het antwoord luidde: Ja Mijnheer! Dadelijk stond hij op van zijn stoel, maar toen ik zeide: morgen hoop ik weer te komen, en dan zal ik voor u bidden, sprong hij in 't bed, en haalde de dekens over zijn hoofd, opdat hij mij niet langer behoefde aan te zien. Ik sprak nog eenigen tijd met zijne vrouw, en daarna ging ik heen. Toch kon de man niet nalaten aan zijne vrouw te zeggen, voor ik de kamer had verlaten: Dat zijn heilige mensen, vrouw! Maar hoe kon dat jongentje nu zeggen: Vader is ziek? Ja; ze begrepen wel, dat door te zeggen, hoe moeder en kinderen, voor dien doorsterken drank tot een bezetene gemaakten vader, vreesden, mijne komst allicht uitgesteld zou worden, en daarom maar kortaf: hij is ziek. Natuurlijk was ik den volgenden dag aan deze woning, doch de woesteling had zich reeds

verwijderd, en kort daarna heeft hij onze plaats verlaten,
voor beroepsbezigheden.

't Was niet de laatste maal,
Dat mij des duivels taal:
Ik kom, klonk in de ooren.
Maar voor mijns Heilands naam
Kan Satan niet bestaan
En gaat zijn macht verloren.

IN DE HUTTEN DER ARMEN.

Evangelieprediking en armverzorging dagteekenen reeds van de dagen der apostelen als twee bijeenbehorende werkzaamheden. En welke Evangelieverkondiger komt niet in de eerste plaats met de armen dezer wereld in aanraking? En waar de armen ook het spreekwoord verstaan: Ieder vischt op zijn getij! Daar is zeer dikwijls hun begeerte naar het Evangelie slechts de wegbereider naar de beurs of broodkast van den Evangelist. Nu mogen zulke beginselen afkeurenswaardig zijn, zoo blijft toch de prediker geroepen, om te verstaan, dat het niet aangaat een lange of korte rede te houden voor menschen, die gebrek lijden, en hun niet te geven, wat tot de nooddrift des lichaams behoort. En ook de arbeider in het Evangelie zal ondervinden, dat de weg naar het hart der armen door zijne maag loopt. Wat mij betreft, ik behield deze spreuk immer in 't oog, bij de ontmoeting van behoeftigen. Ja 't werd bij mij regel om bij het doen van huisbezoek bij armen, een roggebrood mede te nemen, en bleek het

noodig te zijn, dan ook een gave in geld hier aan toe te voegen. Jaren aaneen bleef het mijne meening, dat de behoeftigen, die ik ontmoette, voor mijne rekening waren. Hierdoor was het dan ook, dat door mij voor de zoodanigen nooit de hulp van anderen werd ingeroepen; mijne ondervinding, ook bij onderhouding van vele gezinnen, gedurende weken en soms maanden, was, dat ik niet de minste achteruitgang in mijne zaken bemerkte. Ruimschoots werd mij de waarheid van 's Heeren Woord bewezen: Geeft! en u zal gegeven worden. Daarom dan ook is dit mij geen roem, maar wel een oorzaak van innige dankzegging, dewijl het genade van God was, ook bij vele zorgen voor eigen groot gezin, en zonder geldelijk vermogen, zonder omzien, ook de armen te mogen gedenken, tot bereiking van hunne harten, opdat deze voor Jezus zouden geopend worden. Wat gij wilt, dat u de menschen doen zullen, was mij dikwijls tot een koord, hetwelk mij tot de hutten der armen henentrok. Zoo zat ik eens op een Zaterdagavond te peinzen over de vraag: Wat zal ik morgen tot uitgangspunt moeten hebben voor mijne prediking, toen opeens mijne gedachten naar buiten traden, en stil stonden voor de hut eener oude, alleenwonende weduwe.

Hoe 't kwam, kon ik niet verklaren, doch 't was mij, als zou die oude ziel den Zondag in kommer en honger moeten doorbrengen. 't Was bijna tien uur. Daarom greep ik zonder dralen een mand, deed daarin provisie van allerlei benoodigdheden, en spoedde mij, door de nauwe gang tot haar afgelegen woning. Ik klopte en 't arme mensch, dat zich zoo iets onmogelijk kon voorstellen, kwam met barre stem, tot nabij de deur en beproefde door scheld-

woorden, dien onverwachten bezoeker te verjagen. Maar neen, ze bleef met mij opgescheept. — Ja opgescheept, want ook mijne goede woorden, en schoone beloften, kwamen haar voor slechts bedriegelijke middelen te zijn, ter bereiking van een misdadig doel. En *bijna* zou ik mijne mand weder opgenomen hebben en heengegaan zijn, want niets scheen in staat om de deur voor mij te doen ontgrendelen, toen 't volgende gebeurde.

Daar komen een, twee, drie buurvrouwen naar buiten; ze hebben het rumoer daar op de plaats nabij hunne woning gehoord. Wie zijt gij? Vroeg een hunner. Ik liet hun de mand, en daarenboven ook mijn aangezicht zien. Wacht maar, zeide de eerste, ze liep daarop naar de voor mij gesloten deur, en sprak: Buurvrouw! Ja dit ging beter. Deze stem was een bekende. Doe maar open hoor. 't Is goed volk! 't Gelooven viel nu niet zwaar. Oogenblikkelijk was de grendel weggeschoven en het: O Mijnheer, vergeef, och vergeef mij mijn brutale scheldwoorden, enz. enz. waren de eerste uitingen harer ziel. En toen ik de mand uitpakte, rolden de tranen des berouws over het in onwetendheid afwijzen dezer weldaden, gelijktijdig met die der innerlijke vreugde, langs hare kaken. Want de gave was dáár noodig. Met blijdschap keerde ik weer. En *zoolang* ik deze vrouw gekend heb, vond ik bij haar een geopend oor voor het Evangelie en de wetenschap, hoe dwaas men handelt, als onwetendheid de ziel vervult.

Ook gaf deze geschiedenis mij aanleiding tot het schrijven van een tractaatje, waarvan in een korten tijd 2000 stuks hun weg vonden. 't Ware zeer zeker voor elken Evangelist eene oorzaak van groote kracht, wanneer deze

in staat werd gesteld overal de armen ook van levensbehoeften te kunnen voorzien. Want daar zijn toestanden te over, waar het letterlijk onmogelijk is ook maar één woord te kunnen spreken met verwachting dat dit ontvangen wordt, indien niet eene gave als sleutel in de hand zij, tot ontsluiting van de deur der ziel. Zoo ging ik eens op een zeer strengen kouden winteravond de straten door, tot voor een huisgezin, waarvan ik de wetenschap bezat: geen verdiensten, en een groot gezin. Ik trad binnen, en legde mijn roggebrood op de tafel. Natuurlijk werd mij een zitplaats aangeboden en weldra zat een gedeelte van het gezin met luisterende ooren rondom de tafel te luisteren naar het Evangelie.

Voor ik deze woning verliet, kwam het mij goed voor, eenig onderzoek in te stellen naar de bestaande behoeften aan hulp. En nooit te voren was ik ooggetuige geweest, van zoo diepe ellende. De vader van het gezin, een goed man, bracht mij voor de slaappleats zijner kinderen, en toonde mij een zeer versleten molton deken, waarmede deze gedekt werden. Met een gevoel van schaamte, ontblootte hij zijn borst en zeide: Zie mijnheer, dit is mijn eenige kleeding, wijzende op zijn boezeroen, en als nu voor ons de tijd tot slapen aanbreekt, zie, dan leggen wij onze kinderen op den vloer, en dekken hun met mijn boezeroen, enz. en gaan wij onze naakte leden met dien deken dekken. 't Was mij genoeg. Ik spoedde mij huiswaarts. Geld had ik niet, en dekens ook niet over. Maar, ik bezat een tamelijk groot en zwaar kleed op onzen vloer, en daar mijne goede vrouw er niets tegen had, werden daar vier flinke dekens uitgesneden, waarvan twee direct

'te hunner beschikking gesteld werden. Een paar dagen later werd ik genood bij een zieke. Ik volgde mijn geleider en vond een p. m. zeventigjarigen verarmden man in een onder de pannen getimmerde afschutting, met een hand vol wier of zeegras op den zolder, en *daarin* lag deze oude, zieke man ter neder, te zuchten en te kreunen. Wat zal daar gepredikt worden? Ga uit van dit varkenshok, en word warm? Neen! Hier doen woorden geen nut. Ik ging dan ook heen, en zeide: Ik kom aanstonds terug. En waar te dezer plaatse een vloerkleed-deken bijwijze van laken, en een voor dekking werd verstrekt, werd ook de weg gevonden om met de boodschap van de liefde van Jezus te komen tot het hart. Wat ons betrof, wij hebben nooit met zooveel genot op een vloerkleed geloopt, als toen op de planken. En hoewel de vruchten, die geoogst worden op den akker der armverzorging, meestal bestaan in ondankbaarheid, dewijl velen werkelijk meenen, dat het hun toekomt, geholpen te worden, en hunne belangstelling voor het Evangelie, slechts zoogenaamde belangstelling is, zoo blijft toch waar, dat de kennis van eigen ondankbaarheid in 't licht van de ontvangen weldadigheden Gods, in de vergeving der zonden, en vervulling *aller* nooden, kracht geeft de armen wel te doen en hun ondank te verdragen, terwijl de waarheid, dat de weg naar het hart der armen door de maag loopt, bevestigd wordt waar geschreven staat: Wat baat de prediking des Vredes aan onze arme medemenschen, indien niet in hunne nooddrift ook wordt voorzien. Jac. 2 : 16.

Zeer veel heb ik ook op dit gebied mogen ervaren, en niet zelden de onbegrijpelijkste listen aanschouwd, waar-

mede deze soort van menschen te werk gaan om door opwekking van medelijden hun doel te bereiken. Dikwerf kwamen velen getrouw in ons lokaal, alleen om in de be-
deeling te deelen. Eenmaal zelfs hield bij het einde der prediking eene vrouw zich alsof ze den geeuwhonger had, doch door een bestraffing, welke ik haar toediende, werd zij van den zoogenaamden geeuwhonger genezen. Toch blijve: *Gedenk den Armen!* zoo al niet voor, dan toch onmiddellijk achter de woorden onzes Heeren: Predikt het Evangelie aan alle creaturen in onze harten gegrift.

HET BLINDE KIND.

De Heere Jezus heeft niet opgehouden, Zijne macht en genade te bewijzen aan hen, die op Hem hopen, sinds Hij deze aarde heeft verlaten. O, Neen — ! En hoe velen ook daarvan het zekere en gewisse in zich om dragen, zoo komt het mij toch voor, de geschiedenis met een blind kind, tot vermenigvuldiging dier bewijzen hier een plaats te moeten geven.

't Was Kerstfeest. En de kerstfeest*viering* in onze Zondagschool was immer voor groot en klein tot groote vreugde. De bevolking onzer Zondag- en bewaarschool, telde zoo ongeveer 350 á 400 kinderen. Om nu deze groote kinderschaar feest te doen vieren, deelden wij deze in twee helften. En na uitneming van deuren en ramen in ons lokaal, bouwde ik gewoonlijk een soort van loofhut daar tegen aan, om er de ouders en belangstellenden te plaatsen. Alles was gereed en op den middag van den eersten kerstfeestdag stroomde ons lokaal meer dan vol. Naast den kathedr, stond onze welbevrach-

te kerstboom met zijn vele lichten. Alles en allen teekende, een recht blijden dag! Allen? Neen! Eén was daarvan buitengesloten; en toch was daarvan niemand zich bewust; ook mij was dit niet bekend. De tijd riep mij het feest te openen, en ik stapte den kathedr op. Maar toen door mij een lied zou worden opgegeven, tikt eene vrouw met haar zesjarig zoontje, een vroegeren leerling van de bewaarschool op den arm, mij op den schouder, en zegt: Och mijnheer, mijn Hendrik is reeds lang blind, maar hij hield niet op te vragen, om het kerstfeest bij u te mogen vieren; zie hier heb ik hem maar ach, hij kan u niet zien en niets van alles wat hier is. Maar....

Hij heeft gevraagd, of ik u wilde vragen, voor hem te bidden, en hij zegt: „Dan zal de Heere Jezus zijne oogen openen!”

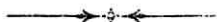
Deze laatste woorden, ik wil dit bekennen, grepen mij geweldig aan. 't Was direct in mijne ziel: Och kind, wat stelt ge een verwachting in mijne bede! En als ge nu teleurgesteld wordt! En wat zal dan 't publiek zeggen?

Gelukkig echter, ik herstelde spoedig, en waar de menigte wachtende was, deed ik mijn mond open, en zeide: Hier onder den kerstboom zit een jongskén, dat niemand en niets van al wat hier is, kan zien; zijne oogen zijn reeds lang gesloten, en tevergeefs hebben doctoren beproefd hem het licht te doen aanschouwen. Toch is hij hier, en... Hij zegt, als ik voor hem bid, dan zal de Heere Jezus zijne oogen openen. Laat ons dan, voor alle dingen, eerst voor dezen kleine bidden.

Alles bevond zich onder een werkelijk machtigen invloed, en een ademlooze stilte vervulde ons lokaal. Ik

Had gebeden, en op onze gewone wijze werd — ik moet zeggen zonder om 't bewuste kind te denken, dewijl zulke feestvieringen alle gedachten in beslag nemen, met blijdschap feest gevierd. De tijd was voorbij. Allen waren voldaan en gereed tot vertrekken, en na dankgebed werden de deuren geopend. Ook de moeder, met haren blinden Hendrik treedt naar buiten. Maar wie wordt niet ontroerd? Daar springt die jongen op, en klapt met de handen, en verheft zijne stem, als die van een bazuin, en roept: Mijne oogen zijn open! Van schrik zonk de moeder in een, terwijl haar Hendrik, als buiten zijn zinnen, huppelde van vreugde. Dat deze dingen als een loopend vuur zich heinde en verre een weg baanden, laat zich begrijpen, en vooral uit de straat, waar deze vrouw woonde, liepen tot zeer laat in den avond de lieden in en uit, om zich van deze geschiedenis te overtuigen. Den volgende kerstfeestdag konden wij beginnen met te zeggen: God heeft groote dingen bij ons gedaan. Dies zijn wij verblijd. Gisteren vingen wij aan met gebed, voor dien armen jongen. Nu mogen wij beginnen met den naam des Heeren Jezus te loven, dewijl Hij, dien kleinen Hendrik niet heeft beschaamd, maar gegeven heeft, wat hij begeerde, en ook verwachtte. Ja Jezus leeft. En wij mochten in die dagen werkelijk iets beleven van hetgeen wij lezen in vers 8 van Handelingen 8. Dat luidt: En daar werd groote blijdschap in die stad. Een paar dagen later kreeg ik bezoek van een echtpaar, waarvan de vrouw steeds lijdende was aan hare oogen. Op mijne vraag: Wat is er van uwe orders? heette het: Och mijnheer, wij hebben gehoord van dat jongentje, kan u ook iets doen aan mijne oogen? — Ik

liet deze lieden in mijne kamer komen en zeide: Denkt u, dat ik een wonderdokter ben? Geloofst mij, ik kan het niet helpen, dat die jongen genezen is. Maar ga bij dat ventje ter school, om als hij, te leeren, dat de Heere Jezus goed en machtig is. Na deze vermaning gingen deze stumperds ietwat verstoord weer heen.

DE VONDELING.

't Was ja een vondeling, doch niet in den gewonen zin. Want het was een flink gebouwde, ongeveer dertig jarige zeeman, welke door mij gevonden werd. 't Was na afloop van het eerste baksel brood, dat ik mijn broodwagen van achter mijn huis, door de straat, tot voor de deur zou brengen, toen een groote menigte menschen, de straat bijna geheel had ingenomen. Ik zette mijn broodwagen, zoo ik meende, even neer, en nieuwsgierig als ik was, drong ik tusschen dit volk in en onderzocht naar de oorzaak van dezen oploop. Men wees mij, tot aan den muur van een huis, en daar stond het voorwerp van aller diep beklag. Een jonge kerel, maar! blauw als een lei, en klap-pertandend van koude, terwijl het water hem van al zijne kleederen afliep. Op mijn vraag: Waarom brengt ge dien man niet in eene slaapsteê? werd mij van alle kanten geantwoord: Zijn geld is op, en niemand wil hem opnemen; daarom heeft hij van morgen al driemaal beproefd

zich te verdrinken. Nu is hij half dood, maar als het volk heengaat, zult ge zien, hij springt zoo weer in 't kanaal. Ik sprak geen woord, doch drong naar voren, en nam dezen ongelukkige bij den arm, en hoewel hij mij niet kon verstaan, ('t was een Engelsche matroos) zeide ik: ga maar meê. Met waggelende beenen met mij gaande, bracht ik dezen vondeling in mijn huis, en dat tot groote verbazing der ons volgende menigte. Machteloos als de man was, die tot driemalen toe bijna in de kaken des doods was, waaruit hij slechts met groote moeite telkenmale kon gered worden, liet hij zich, als een kind, alles welgevallen, wat ik deed. Ik bracht hem in de bakkerij, en zette hem op een stoel voor den oven neder. Daarop trok ik zijn borstrok en hemd uit, en deed hem een droog hemd en borstrok aan, vervolgens zijn broek, onderbroek en kousen en spoedig was hij, wat het uiterlijke betrof, mijn afdruk. Geen enkelen klank, liet de man hooren, en niet de minste beweging werd door hem gemaakt. Ik haalde een bedpeul, met kussens en dekens, en in een hoekje tegenover den oven legde ik hem neder, na hem vooraf een flinken heeten kop koffie te hebben toegediend. Onder al deze bedrijven echter, wierpen de buitenlui, mijn deur open, en schreeuwden mij toe: Past maar op hoor! Want die kerel is gek. Nu, ik dacht: dat is slechts om mij schrik en vrees aan te jagen, en hem de deur te wijzen, opdat hij zou omkomen en ik lachte er om. Mijne vrouw, die met alles tevreeden was wat ik deed, geloovende, dat het mij wel tevertrouwd was, bad mij echter, *niet* met den broodwagen uit te gaan, maar thuis te blijven, en vooral *bij* dezen vondeling op post te blijven." Daarom bleef ik thuis, haalde

eenig schrijfwerk, en hield mij daarmede in de bakkerij bezig. Geen gevaar duchtende, rustten mijne oogen en toefden mijn gedachten slechts op en bij den arbeid.....

Wip!.... Daar staat onze vondeling als met vernieuwde krachten, springt op de tafel toe, waaraan ik gezeten was grijpt naar het daarop liggend broodmes (doch ik was in dezen hem voor) en ziet mij met een vreeselijken woesten, en wanhopigen blik aan. Hierna sprak hij — voor mij onverstaaubar — eenige naar alle waarschijnlijkheid moordzuchtige woorden. Gelukkig was ik meester van het mes en bergde dit voor zijne oogen weg. Daarna hief ik mijne vinger op naar boven, en sprak hem aan met de woorden: Wanhopig? — Bij Jezus is uitkomst, voor alle ellende! En hierop legde ik hem weer neder op zijn peluw, terwijl ik op mijne knieën naast hem nederzank, en mijn handen samengewrongen zeide: „Bij God is redding, ook voor U. En: hier in huis, heb ik alleen wat te zeggen. De man verstond zoo min Hollandsch, als ik Engelsch, doch Jezus, welke ons beiden verstond, legde zoodanig iets in mijne oogen, en in mijne stem, dat de man mij heel verlegen begon aan te zien, om daarna het hoofd op zijn kussen neder te leggen. Toch was het maar voor een oogenblik. En dan richtte hij zich in zittende houding op. Want nu zat ik *voor* hem, en liet niet toe, dat hij opstond, en dan balde hij zijne vuisten, en sloeg met knersing op zijne tanden, zich zelve, woedend van toorn op zijne knieën. Doch telkenmale wees ik naar boven, en daarvoor toonde hij ontzag, en ging weder liggen. Zoo verliep grootendeels de dag zonder eten, terwijl mijne vrouw en kinderen in de kamer bleven. Het was een dag van groote spanning. Tegen den

schemeravond kwam echter hulp zooals ik dacht, daar eene Engelschman mijn huis binnentrad. Door een tolk vertelde deze vreemdeling, den man wel te kennen. Hij was immer een goed man geweest, doch door verleiding was hij dronken geworden, van zijn monstergeld, en alle zijne kleêren beroofd, en zoo was hij wanhopig geworden. Zijn naam was William Fox. Maar met dat al ging de man weer heen, en ik zat met mijn vondeling alleen.

Wat zou ik doen? De avond was nabij. Ik had mijn gezin en ook mijn arbeid. Laten loopen? *Neen nooit*, tenzij de man herstelle. Dat stond bij mij vast. En hoewel geheel zonder vreeze, peinsde ik toch over het zoeken van hulpe. Daarom, ik zond mijne zuster naar het politie bureau en ja wel, daar kwamen drie mannen, met hunne, zou men meenen, schrik-aan-jagende gedaanten, en den sabel op zij. Wat? Hebt gij dien kerel? Wij hebben hem van nacht in 't politie bureau gehad, want gisteren avond, zoodra hij per spoor hier aankwam, sprong hij te water, en van den nacht heeft hij beproefd, zich te worpen aan de deur. Wat wilt ge nu van ons? — Ik zeide: wel, dat gij hem overneemt, en hem bewaakt! Dan moet gij zelf, dit aanvragen bij den Burgemeester, anders mogen wij dit niet doen. Goed. Maar dan blijft gij lieden zoolang in mijn huis? Ja, dit zullen wij doen. Mijn vondeling lag onder dit alles heel stil op zijn bed, doch mijne beweging, zooals wasschen en kleeden en heen en weder gaan, volgde hij met arends-blikken. Voor mijn heengaan, vermaande ik de agenten vooral voorzichtig te wezen, doch ietwat spottend lachten zij, alsof zij wilden zeggen: zouden wij, drie man sterk, vreezen, voor wat gij alleen *zonder* vreezen doet? — Ik

Verliet toen mijn huis, en liep voort, als gevoelde ik: gij kunt eigenlijk niet weg. Ik was dan ook spoedig aan de deur van den burgervader, en deed mijn verzoek. Wat hij antwoordde? Och, wat geeft de eene duivel om den anderen? Hij lachte mij recht vroolijk uit, over mijne dwaasheid, zulk een vreemdeling te hebben opgenomen, en met de verzekering, den man niet te nemen, en den raad, om hem zich zelven te laten verzuipen, wierp hij de deur voor mij dicht. Dit was mij hard. Maar daar scheen mij *nog eenen weg* open te zijn. De consul! Die zou hem zich aantrekken. En met meer dan gewonen spoed had ik weldra ook hier de deur voor mij geopend. Maar ach! wat hadden deze heeren een pret, toen ze zoo iets van de moeielijkheid van dezen vromen man ontwaarden. En niets dan: „Maak er u vroolijk meê!” was het loon voor mijne moeite. Als met looden schoenen, ging ik toen weer naar huis. Mijn zenuwgestel was geducht van streek, en bovendien was ik zeer vermoeid. Toch ging ik tot mijn vrouw, die reeds ons huis met de kinderen ontvlucht was, met de boodschap: wij mogen hem houden. Ik begaf mij daarop naar mijne bakkerij. En! . . .

Daar gaan de monden open! De een toont mij een dik blauw oog, als gevolg van opname en nedersmakking tegen den ovenmuur, terwijl de ander zich beroemde den Engelschman onverhoeds een strik om den hals geworpen te hebben, waardoor ze hem onder de voet kregen en konden knevelen. Ik vertelde hun mijn wedervaren bij den burgervader, en den consul, waardoor de arbeid voor de agenten afge-loopen was. Welk een tooneel! Ternauwernood was ik heengegaan of William sprong als een jonge leeuw, van zijn leger op; brullende viel hij deze drie kerels aan, ter-

wijl de meest beruchte held onder hen het eerst werd opgenomen, en tegen den muur gegooid werd. Spoedig rolden zij met hun vieren over den vloer en wierpen alles onderste boven, totdat eindelijk de arme ongelukkige man met een koord gevangen werd en aan handen en voeten werd vastgesjord op een stoel, terwijl mijne vrouw, met de kinderen, in den grootsten angst naar de burens gevlucht was.

Toen ik een weinig van den schrik was bekomen, gingen de agenten heen. Ik plaatste mij *voor* mijn vondeling, en zag hem aan. „Wel William” aldus sprak ik, „wat hebben zij u gedaan? Ik zal u van uwe banden bevrijden. En dan gaat ge stilletjes liggen.” Ik streek hem daarbij zacht over het hoofd. O ik zag het wel: hij begreep mij, al kende hij onze taal niet. — Daarop maakte ik zijne boeien los, nam hem bij de hand en leide hem naar zijn peluw. Gewillig en volgzzaam als een kind gaf hij zich aan mij over. Hoe lang zou 't duren? En wat moest er van mijn werk worden? Ik wist daarop geen antwoord, als dit: Maar de Heer zal uitkomst geven. Met goeden moed ging ik bij den man zitten, en elke vlaag van waanzin werd door mijne oogen afgeweerd: Ja de hand des Heeren was blijkbaar over mij uitgestrekt, dewijl geen de minste poging door hem werd aangewend, tot verzet of geweld. Reeds sloeg de klok half twaalf; ik kon er op rekenen, dat van slapen geen sprake wezen kon. . . .

Daar ging de bel, en mijn vrouw vond voor de toonbank twee deftig gekleede heeren, met een ons welbekenden scheepssjouwer. De laatstgenoemde deed het woord, doch in hun naam. Is hier een Engelschman? Ja, Mijnheer.

Mogen wij hem eens zien? Jawel Mijnheer. Mijne vrouw leidde deze heeren door de gang, en spoedig was de bakkerij bereikt. Met een diep gevoel van medelijden zagen zij op den ongelukkigen man neder, en bij 't vernemen hunner stem richtte hij zich op. Ja dat waren bekenden. Het was zijn kapitein, en de stuurman, waarmee hij gevaren had en het Nieuwediep was binnengeloopen. Heel te Amsterdam was hun het wedervaren van dezen matroos ter oore gekomen. Alles hadden zij aangaande hem onderzocht, en nog met den laatsten trein waren zij naar den Helder gekomen om hem te zoeken. Met groote blijdschap betuigden zij mij hunnen dank, voor zijne opname, en de zorg aan hem besteed. Hierop gaven zij de volgende inlichtingen: William is een onzer beste matrozen, hij is getrouwd, en heeft één kindje. Met afmonstering en kist, zou hij van Rotterdam naar Engeland, zijne vrouw te gemoet gaan. Maar..... te vroeg voor de boot, bleef hij wachten in een hem onbekende herberg. Daar is hij dronken gevoerd, en met een plaatskaart 3de klasse in zijn zak gestoken, in den trein gezet, waarmede hij 's avonds te Nieuwediep kwam.. Toen eerst bemerkte hij, dat hij van alles beroofd was en zich in deze plaats bevond. Vandaar zijn plotselinge waanzinnigheid. Wij zullen u echter helpen. Deze tolk zal bij u blijven, onderwijl zullen wij naar het Marine Hospitaal gaan, in de hoop hem nog heden voor onze rekening daar geplaatst te krijgen. En spoedig trokken zij daar heen. Wat was ik blijde.

Ja, de Heere wist wel, waar ik woonde, en ook, hoe ik er voor zat. Na een half uurtje waren kapitein en stuurman terug. 't Is reeds te laat. En ook zal men daar een

zoodanigen woesteling niet willen opnemen. Maar!.... Wees zoo goed, met behulp van den tolk, nog dezen nacht onzen William te bewaken, wij zullen morgen wel raad schaffen. Thans was mijn taak mij, eene zoo gemakkelijke en blijmoedige geworden, dat ik den Heere dankte, met dezen vondeling te mogen strijden, en lijden. O, welk een onvergetelijke nacht, bracht ik met dezen ongelukkigen man door. Van oogenblik tot oogenblik beet hij, als een razende op zijne tanden, en sloeg met woesten blik zich zelf op de borst, of de knieën, daarbij op zeer schrikwekkenden toon mompelend. Toch liet ik hem niet eene enkele maal toe om op te staan. Eens vroeg ik den tolk: Wat moppert hij toch? Och zegt hij, wat scheelt u dat? Och, ik wil het wel gaarne weten. Waarop hij mij ten slotte vertelde: Hij zou u wel te lijf willen! En hoewel mij zelf goed bewust, dat het slecht vechten zou wezen tegen een bezetene, zoo werd mij toch van den Heere gegeven, niet het minst voor hem te vreezen. Eenmaal, begon de man echter te lachen, en nooit zal ik het vergeten, hoe daardoor, mijn bloed als stilstond in mijne aderen. Met moeite bleef ik op mijn beenen. Ik keerde mijne oogen van dat allerellendigste, duivelsche gezicht af, dat steeds bleef doorschateren. Ook deed ik dit, opdat hij mijne ontsteltenis niet zou bemerken, en mij zou aanvallen, want *alleen* mijne oogen waren hem te machtig. En hiervoor zwichtte hij. De klok sloeg twee, en riep mij, om mijne zitplaats, welke steeds *voor* hem was, te verlaten, en een aanvang te maken met mijn arbeid. Ik stak daarom den oven in brand! Nu echter was het, als dacht mijn vondeling: O, daar zal ik in moeten. Mijn heen en weder loopen

om te werken, *en* om hem te beletten op de beenen te komen: nam zooveel tijd in beslag, dat slechts met groote moeite dit brood zijn plaats in den oven verkreeg. Een warm broodje, goed geboterd, met een flinken kop koffie, plaatste ik voor ons drieën op de tafel. En thans stond ik ook William toe om op te staan en bij ons plaats te nemen. 't Ging goed. Hij ging zitten. Ik smeekte des Heeren genade voor hem en ons af, en wees hem zijn bescheiden deel. En waarlijk, daar komt de man, als tot zichzelf. Hij opent zijn broodje, hij riekt er aan, beziet het om en om, en zoo groot was zijn vrees, naar ik vermoedde van te worden vergiftigd, dat hij het weder nederlegde. Daarop nam ik zijn brood, deed daarin een goeden beet, at, en reikte het overige hem weder toe. En nu begon hij te eten. Zijn gelaat veranderde. Hij zag met eenige verwondering op zijn borstrok en broek, waarop ik fluks zijn eigen, reeds droge kleederen te voorschijn haalde, en hem duidelijk maakte, dat hij mijne kleederen aan had. Ik wisselde dus deze weer voor de zijne. Zijn kalme, en goedaardige blik deed mij denken: Hij is van den duivel verlost. Daarna kwam de kapitein, met een vigilante voor onze deur. Reeds in den vroegen morgen had hij een plaats voor hem gevonden in het gemeente ziekenhuis. Wij stapten in, mijn vondeling werd aldaar op kosten van den kapitein opgenomen en met blijdschap keerde ik tot mijne huisgenooten terug.

Mijn arbeid was geëindigd, maar toch niet geheel. De directeur van dit ziekenhuis, bevreesd voor een vernieuwden aanval van dezen ongelukkige, had bevolen: Sluit dezen man in 't gekkenhok! Daarop werden zijne kleederen, tot op het

noodigste ondergoed na uitgetrokken, en de deur gegreind. Wat werd William nu woedend. Hij brieschte als een leeuw, doch moest eindelijk al zijn pogingen, tot verbreking zijner gevangenis, afgetoed opgeven, en vleide zich op zijn ijzeren kribbe neer. Toen ik hem daar bezocht, werd mij, hoewel ik beweerde niet voor mijn leven te vreezen (ik wist trouwens wel, hij zou mij niet aanvallen) geweigerd tot hem te gaan met de verzekering: Hij verscheurt u! Gelukkig echter was er een schuifje in de dikke deur en op mijn herhaald verzoek werd mij toegestaan dit te openen, om hem dan toch daardoor te kunnen zien. Ik schoof de schuif weg, en den ziekenverpleger als bevreesd, dat de man door dit kleine gat naar buiten zou komen, maakte zich spoedig uit de voeten. Ik zag hem. Rustig en verlaten lag de stumperd op zijn ledikant. Met mijn oogen rechtuit, riep ik: William! Hij richtte zich op: bemerkte mij, en met één sprong staat hij voor de deur. Medelijdend streek ik over zijn hoofd en met hartelijke gevoeligheid, voegt hij mij toe: „the Baker!” Hij herkende mij als de bakker. Opeens grijpt hij door het gat met beide handen, hij kromt zich met alle mogelijke inspanning, en..... „Niet zoo, William, lig neder en slaap wat!” En William ging terug, en legde zich blijkbaar met weemoedigheid op zijn krib. Onze kapitein had zich zeer beijverd, zijn kennissen en vrienden te bewegen met hem de verloren waarde, aan geld en goed bijeen te brengen. En koninklijk werd dit volbracht. Alles, wat den man was ontstolen, kwam bijeen. En wij smeekten den Heer, zich over dezen ongelukkige te ontfermen. Den eerstvolgenden Zondag wendde ik mij wederom naar het ziekenhuis, en ik werd in

zijn celletje toegelaten. Ik had nu weer een tolk, en kon met hem spreken. Op mijn verzoek, verkreeg hij ook zijne kleeding en vrijheid, tot een wandeling door 't ziekenhuis, en waarlijk zijne vermogens waren vrij gunstig. Daar hoort hij: William! Uw geld is terug! en ook uw goed! De kapitein zal het uw vrouw doen toekomen, en morgen zal uw kapitein u van hier komen afhalen en moogt ge met zijn schip mede naar Engeland naar uw huis. William zwijgt. Ja, hij weent en onderwerpt zich, om ook nog dien eenen nacht in zijn hok te worden opgesloten.

Den volgenden morgen werd hij gehaald.

En *daar*, op zijn eigen schip, vond ik hem weer, gekleed, en wel bij zijn verstand.

Dewijl het schip spoedig zou afzeilen, verzocht ik den kapitein om mijn vondeling de vrijheid te geven, noch eenmaal in mijn huis te komen.

't Was best. Maar!..... Niet alleen mag hij gaan, nog komen. U moet hem geleiden. Nu trad William weldra onze kamer binnen. Eenige vrienden vormden een kring om hem henen, de orgeltonen deden zich hooren en uit volle borst werd een loflied aangeheven. William weende, en riep met diep geroerd gemoed, terwijl hij de hand op mijn schouder legde: *You are Richard Wever!* *) Mijn portret lichtte hij van den muur, en stak dit tusschen zijne kleeding. Wij dankten den Heer en nu moest William naar het schip.

Toch ging dit niet zoo gemakkelijk. Hij wilde bij ons blijven. Doch ik zeide: Ga heen tot de uwen, en vertel

*) Richard Wever was eene mij welbekende Engelsche straatprediker.

hun wat groote dingen, de Heer aan u heeft gedaan, en hoe Hij zich uwer ontfermd heeft. Zoo ging hij heen. Wij vergezelden hem naar het schip en keerden weer grootelijks verblijd zijnde, door den Heer waardig geacht te zijn, dezen ongelukkige op te nemen, om hem alzoo van den dood te redden.

God heeft Zijne wonderen ook jegens mij eene gedachtenis gemaakt. En hoewel wars van stelselmatige geloofsgenezing, tenzij men de gave der gezondmaking heeft ontvangen, (doch in dat geval kome men met een: Wat ik heb, dat geef ik u) zoo werd mij toch de genade des Heeren Jezus, ook in betooning van Zijnen almachtigen arm, ten opzichte der genezing dikwijls bewezen. 't Is waarheid, dat Zijne heerlijkheid, ook in dezen zich paart aan kinderlijk geloof. De ervaring heeft mij evenwel geleerd, dat dit geloof, zich niet laat maken, en veel minder namaken. Het wordt meestal door de omstandigheden geboren. Niet te *voren* zal men 't weten, maar wel daarna maakt de Heere openbaar, dat werkelijk geloovig tot Hem werd geroepen. Zoo gebeurde 't eens, dat ik dagen aaneen zware pijn leed door een eeltzweer, in den bal van *mijne* rechterhand. Tot schreiens toe zat ik 's avonds te beven van pijn, en ook van angst, met het oog op mijn arbeid. Het kwam mij voor, dat ik mijn arbeid niet zou kunnen verrichten, dan met vreeselijke smart. Ik riep tot den Heere, en zeide: Och Heere Jezus, stel mij in staat, mijn werk te kunnen doen en verminder daartoe mijne pijn. Mij geschiedde naar mijn bede. Toen mijn arbeid gedaan was,

zette echter mijn hand op nieuw geweldig op, en werd de pijn bijna ondragelijk. Des avonds trad ik met dezelfde bede voor het aangezicht des Heeren en Hij hoorde, en deed mij op dezelfde genadige wijze hulpe toekomen. Dit geschiedde tot driemaal toe. En toen mij ten derden male Gods ontferming was bewezen, bleven mijne gedachten stilstaan bij de vraag: Waarom bidt ge om vermindering van pijn? Waarom niet om wegneming van alles? En voor ik mijn arbeid weder aanvaardde, knielde ik neder, en zeide: Heere, neem alles weg uit mijne hand, en maak hem gezond.

Ja, Jezus leeft. Hij is des armen zondaars vriend en redder. Ik gevoelde de wegtrekking der booze bron in mijn hand. Alles er uit! Geen spoor meer daarvan zichtbaar. En vroolijk ging mijn werk *nu* van de hand. Toen mijne vrouw des morgens opstond, was hare eerste vraag: Hoe is het met je hand? En toen ik haar deze van alle kanten liet bezien, en zeide: Zoo goed, en groot is onze Jezus, waren wij beiden dien dag, als hadden wij den Heer gezien van aangezicht tot aangezicht.

Eenigen tijd daarna hielden wij eenen knecht, doch de arme jongen kreeg de koorts, en behield deze, trots alle daartegen aangewende middelen.

Op zekeren Zaterdagavond, zat ik voor mijn Bijbel, toen Jan, vermagerd en bleek als hij was, in onze kamer kwam. Met diep gevoel van medelijden zag ik hem aan en zeide: Jan! ik lees hier van een baas, welke voor zijn zieken knecht, tot Jezus ging, en door Hem werd verhoord (Matth. 8). Wat dunkt je, wil ik dat ook doen voor U? De jongen schreide, en antwoordde: Als het u belieft baas. Wij baden,

en Jan ging ter ruste, doch daar komt hij des Zondags, morgens naar ons toe met den vroolijken uitroep: Geen koorts! Ik ben geheel beter. En Jan werd een vurig belijder van de waarheid, van des Heeren Woord. Neen, de hand des Heeren is niet verkort. En door die hand gezegend of beschermd te worden, is het leven, en vrede! Want toen mij eens gezworen werd mij te zullen verzuipen; (dit was des woestaards taal) en in snelle vaart op mij werd aangehouden, kon ik er toch niet toe komen, aan den loop te gaan, en ook niet om mij te verdedigen met eigen krachten. Toen ik bemerkte, ('t was laat in den avond) dat de booswicht mij genaderd was, keerde ik mij naar hem toe, en zeide met uitgestrekte hand naar den hemel wijzende: *Daar* woont een God, die voor mij zorgt! Van aanvallen of aanranden thans geen sprake meer. Het eenig antwoord was: Dan ben jij een zwavelstok, *) waarop de booswicht *zijn* weg; en ik den *mijne* vervolgde, terwijl mij bij vernieuwing bleek, dat hij, die op God vertrouwt niet beschaamd wordt.

*) Gewone scheldnaam voor vromen.

SLOTWOORD.

Zoo mochten wij arbeiden voor den naam des Heeren. Ja wij *mochten*. Mij was het en is het niet tot eenigen roem. En hoewel nog vele geschiedenissen van des Heeren macht, en genade in verhooring onzer gebeden, hieraan toegevoegd zouden kunnen worden; en deze arbeid in de oogen der vrienden beteekenis heeft, zoo ben ik toch mij zelve maar al te zeer bewust, *veel meer* en ook veel meer, zelfverloochenend, te hebben kunnen arbeiden, dan in deze 25 jaren door mij gedaan werd.

En wist ik niet, in Jezus een barmhartigen Hoogepriester te bezitten, ik zou door zelfveroordeeling met moedeloosheid geslagen zijn geworden. Daarom dan ook: wat ik ben, ben ik door de genade des Heeren Jezus tot op dezen dag. En Gode zij dank, ik sta nu niet meer alleen. Mijn arbeid heeft ook medearbeiders geteeld, en gevormd. Daarom *wij* staan tot op dezen dag, en mogen arbeiden door openbare Evangelieverkondiging, Zondagschool, bewaar-, brei- en naaischool, zang- en onthoudersvereeniging, zonder dat deze

arbeid ten laste komt van 't algemeen, dewijl al wat mogelijk is, door eigen handen, zoowel als door Gods genade-gaven, tot in de kleinste zaken wordt verricht.

En wat mij betreft, ik acht mij gelukkig, het Evangelie te mogen prediken om niet, en dank Gods genade, welke mij, zoo frisch en krachtig doet zijn als *voor* 25 jaar. En daarom: Alle roem is uitgesloten. Toch zullen de krachten eens vergaan, en weldra de eindpaal worden bereikt. En dan? — Ja dan zal het wezen, ook voor mij:

HET LEVEN WAS MIJ CHRISTUS.

HET STERVEN IS MIJ GEWIN.

